

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

David Osojnik

Prihodnost socialne države - primer Norveške

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

David Osojnik

Mentor:izr. prof. dr. Žiga Vodovnik

Prihodnost socialne države - primer Norveške

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

Prihodnost socialne države – primer Norveške

Gospodarska kriza je v zadnjih nekaj let pretresla evropski prostor in kot posledico s seboj prinesla tudi velike spremembe na političnem prizorišču. Le redke evropske države so se uspele izogniti posledicam krize, večinoma so to skandinavske države, med katerimi je eden najbolj svetlih zgledov Norveška. Ta država blaginje se zaradi svoje demokratičnosti, visoke stopnje politične kulture in razdelanega socialnega modela, ki prinaša blagostanje za državljane, vse večkrat omenja kot bodoči evropski model. Na nasprotni strani je gospodarska kriza močno prizadela Slovenijo, ki še naprej išče pot iz težkega položaja. V nalogi bomo tako ugotavljali, kateri so tisti elementi socialne države, ki so Norveško naredili za eno najuspešnejših evropskih držav. V uvodnem teoretičnem delu naloge bomo najprej predstavili koncepta socialne države in blaginje države, ki imata sicer precej skupnih ključnih točk, toda hkrati sta si tudi zelo različna. V nadaljevanju naloge bomo na konkretnih primerih spoznali delovanje in obseg norveške ter slovenske socialne države. Skandinavska država nam bo v zaključku naloge služila kot ideal pri iskanju rešitev za gospodarsko, družbeno in tudi politično krizo, v kateri se je znašla Slovenija.

Ključne besede: socialna država, država blaginje, gospodarska kriza, politična kultura.

Future of social state – a case study of Norway

The economic crisis has shaken the European space and it has also brought some huge changes to the political scene. Only rare European states have been able to avoid the consequences of the crisis. Mostly, these are Scandinavian states and among them Norway has been one of the brightest examples. This state of welfare has been mentioned more and more as the future European model because of its democracy, high level of political culture and elaborated social model. On the other hand, the economic crisis has strongly affected Slovenia, which is still searching for the way out of the difficult position. We will try to establish which are the elements of the social state, that makes Norway so successfully. In the first chapters, which are more theoretical, we will first explain and define the concepts of social state and welfare state. They have a lot of common ground, but at the same time this two concepts are very different. Furthermore we will use concrete examples to understand the scope of Norway and Slovenian social state. In conclusion we will point out the Scandinavian state as ideal in the search of the answers which would help to solve the economic, social and the political crises in Slovenia.

Key words: a social state, welfare state, economic crisis, political culture.

KAZALO

1 UVOD	5
2 METODOLOŠKI OKVIR	7
2.1 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE IN CILJI DIPLOMSKE NALOGE	7
2.2 UPORABLJENE METODE IN TEHNIKE	7
3 KONCEPT DRŽAVE BLAGINJE IN SOCIALNE DRŽAVE	9
3.1 SOCIALNA DRŽAVA	10
3.2 DRŽAVA BLAGINJE	11
3.3 RAZLIČNI TIPI DRŽAVE BLAGINJE	12
3.3.1 TRIJE TIPI PO EPSING-ANDERSENU	13
3.3.2 KRITIKA ANDERSONOVEGA MODELA	14
4 SKANDINAVSKI MODEL DRŽAVE BLAGINJE – PRIMER NORVEŠKE	17
4.1 ZAVEZANOST DRŽAVI BLAGINJE	18
4.2 VLADAVINA SOCIALDEMOKRACIJE	19
4.3 TIPIČNA PREDSTAVNICA DRŽAVE KONSENZA	20
4.4 USPEŠNO GOSPODARSTVO	21
4.5 EKONOMIJA, KI KLJUBUJE KRIZI	22
4.6 SKRB DRŽAVE »OD ZIBELKE DO GROBA«	25
5 SLOVENIJA KOT SOCIALNA DRŽAVA	28
5.1 SOCIALNA POLITIKA V SLOVENIJI	29
5.1.2 SLOVENIJA KOT KONZERVATIVNO-KORPOVISTIČNI MODEL?	29
5.2 SOCIALNO PARTNERSTVO IN TRIPARTNI SISTEM	31
5.3 POLITIČNA KULTURA V SLOVENIJI	33
5.4 GOSPODARSTVO V KRIZI	36
5.5 KJE SMO IN KAKO NAPREJ?	38
6 ZAKLJUČEK	42
7 LITERATURA	45

1 UVOD

Po več kot dveh desetletjih samostojnosti se je Slovenija znašla v gospodarski, finančni, socialni in tudi politični krizi. Vse od leta 1991 dalje je namreč Slovenija veljala za najbolj razvito državo z območja nekdanje Jugoslavije, zaradi hitrega gospodarskega razvoja in vzornega demokratičnega političnega sistema pa se je država tudi relativno hitro integrirala v Evropsko unijo in zvezo Nato. Toda gospodarska kriza iz leta 2008 je dodobra spremenila razmere v državi, ki si sedaj prizadeva najti ustrezno pot za izhod iz krize.

Ko smo stopili na samostojno pot, smo se konec leta 1991 v ustavi v drugem členu zavezali, da bomo spoštovali načela pravne in tudi socialne države. Toda že vrsto let se zdi, da socialna država v Sloveniji izgublja pravi pomen, tudi v prihodnosti se nam ne obeta izboljšanje položaja. Nujni varčevalni ukrepi se namreč nemalokrat odvijajo prav na račun krčenja obsega socialne države, čeprav se je tovrsten trend pojavil že konec 90. let. Vlada pod vodstvom predsednika stranke SDS Janeza Janše je izbrala neoliberalno pot za reševanje težav v državi, kar pogosto posega oziroma krči že pridobljene socialne pravice državljanov. Varčevalni ukrepi vlade posegajo predvsem v javne izdatke, torej gre za varčevanje na odhodkovni stranki proračuna, kar bodo oziroma že najbolj občutijo najbolj ranljivi sloji slovenske družbe – upokojenci, dijaki, študentje, brezposelni in mlade družine. Gre za najbolj občutljiv segment slovenske družbe, za katere bi morala poskrbeti prav socialna država.

Pred časom so bili vse pogostejši premisleki o alternativnem vodenju države oziroma pozivi k »resetiranju« družbene in politične sfere, kar naj bi se pri nas doseglo s t. i. drugo republiko, ki bi se odmaknila od sedanjega političnega koncepta. Ker so visokoletne ideje po relativno kratkem obdobju že utonile v pozabo, bo naloga kot eno od možnih rešitev za našo socialno državo ponudila Norveško. Ta skandinavska država namreč uživa ugled zgledne socialne države z izjemno razdelanim ter uspešnim modelom socialne politike, hkrati pa se ji je kljub temu uspelo izogniti hujšim posledicam gospodarske krize. Nekateri avtorji norveški tip države blaginje imenujejo tudi država konsenza, kamor uvrščajo tudi Švedsko, Finsko, Dansko, Belgijo in Nizozemsko. Skandinavski model oziroma socialdemokratski model države blaginje se vse večkrat izpostavlja tudi kot bodoči evropski socialni model, kar bo tudi ena od naših temeljnih predpostavk.

V tretjem poglavju bomo najprej predstavili koncepta države blaginje in socialne države. Koncepta imata v teoriji precej jasne ločnice, a kot bomo videli, sta v praksi vse večkrat med

seboj združena oziroma se dopolnjujeta. Podrobno bomo preučili tudi vse tri modele države blaginje, kjer bomo največ pozornosti namenili socialdemokratskemu tipu, ki ga najbolje predstavlja prav Norveška.

V četrtem poglavju se bomo posvetili primeru Norveške, ki bi nam v marsikaterem pogledu lahko služila kot zgled. Norvežani že desetletja v ospredje postavljajo idejo nacionalnega interesa in zgledega izvajanja socialne države, ki marsikje služi kot ideal. Zelo angažirana država ima urejeno politiko socialne pomoči, saj je šolstvo javno in brezplačno (vse od vrta do fakultete), imajo tudi brezplačno zdravstveno zavarovanje ter pokojnino v višini 66 odstotkov svoje plače. Ob tem ima država značilno odsotnost diskriminacije med spoloma, zelo »bogat«¹ državni proračun pa se večinoma polni iz izredno visokih davkov, kar nato usmerjajo v različne veje izobraževanja, kar je ena izmed glavnih značilnosti držav blaginje. Politična stabilnost in širok družbeno-politični konsenz sta omogočila izjemno visoko stopnjo socialne enakosti ter gospodarske uspešnosti, ki predvsem temelji na uspešnem sodelovanju vseh socialnih partnerjev.

V petem poglavju se bomo osredotočili na Slovenijo kot socialno državo. Zanimal nas bo celoten razvoj socialne politike, ki pravzaprav še vedno poteka, saj živimo v mladi demokratični državi, ki se skuša učiti iz lastnih napak. Kot opozarjajo številni avtorji, so spremembe v socialni politiki nekonsistentne in ne temeljijo na celotni razvojni strategiji. Pozornost bomo posvetili tudi socialnemu partnerstvu, ki se vodi v okviru ekonomsko-socialnega sveta. Ob koncu bomo potegnili črto pod trenutnim stanjem in pogledali, kakšni izzivi naš čakajo v prihodnosti. V času gospodarske krize so se namreč začele številne vladne reforme, katerih epilog še ni povsem jasen oziroma so že močno zarezale v sistem socialne države.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Raziskovalno vprašanje in cilji diplomske naloge

V diplomskem delu bomo poskušali odgovoriti na ključno raziskovalno vprašanje, ali bi norveški model socialne države oziroma družbe blaginje lahko pomagal pri reševanju slovenske krize oziroma vsaj prispeval nek pomemben delež pri izhodu iz le-te. Ob tem se kot prvo podvprašanje pojavlja pomislek, ali bi bilo »kopiranje« oziroma implementacija tega skandinavskega modela v slovenski prostor sploh mogoča. Kot bomo spoznali v nadaljevanju, je Norveška specifična država, ki je razvila poseben model socialne države, toda kljub temu vendarle lahko potegnemo nekaj vzporednic s Slovenijo. Eden od ciljev diplomske naloge je tako predstaviti uspešen norveški model na eni strani ter ključne težave, s katerimi se sooča Slovenija, na drugi strani. Med drugim bomo opravili analizo gospodarskega modela in politične sfere obeh držav ter poskušali prepoznati in izpostaviti tiste elemente, zaradi katerih je Norveška velikokrat izpostavljena kot zgled in ideal pri reševanju naših trenutnih problemov.

2.2 Uporabljene metode in tehnike

Pri pisanju diplomske naloge bomo uporabili klasične metode in tehnike v družboslovju, s katerimi bomo poskušali priti do odgovora na zastavljeni hipotezi. Cilj naloge je osvetliti in pojasniti (v kolikor je to le mogoče) aktualno dogajanje v Sloveniji. Zdi se namreč, da se je država po dveh desetletjih znašla v hudi gospodarski, politični in ne nazadnje tudi družbeni krizi, odgovore na številna vprašanja pa bi morda lahko ponudilo prav preučevanje norveškega političnega sistema in delovanje državnih institucij.

V prvem delu naloge bomo uporabili predvsem analize in interpretacije primarnih virov. Preučili bomo namreč tri ključne koncepte (koncept družbe blaginje, države blaginje in socialne države), ki sestavljajo samo ogrodje naloge. Čeprav se zdi, da so si koncepti med seboj enaki, bomo spoznali, da med njimi vendarle obstajajo razlike, a tudi skupne točke. Na tem mestu bomo posebno pozornost namenili različnim tipom države blaginje zlasti skandinavskemu modelu, kjer se avtorji najpogosteje sklicujejo na tipologijo danskega raziskovalca Goste Epsig-Andersena. Toda tudi Andersenova teorija ni končna resnica, zato bomo alternative predstavili zbrane v kritiki tega modela.

V nadaljevanju naloge se bomo posvetili študiji primera, saj bomo pod drobnogled vzeli Norveško in njihov socialni model. Za to skandinavsko državo smo se odločili, ker v velikem številu primerov, kot bomo videli v nadaljevanju, lahko služi kot nek ideal pri reševanju naših težav. Hkrati je tudi Norveška, podobno kot Slovenija, majhna država, ki pa ima precej bolj razvito politično kulturo, visok demokratični standard in močno gospodarstvo, ki kljub krizi zagotavlja širok obseg socialne države. Zanimalo nas bo, kaj so tisti dejavniki, ki so Norveško pripeljali v sam vrh razvitosti sodobnih socialnih družb. Pri preučevanju bomo uporabili analize in interpretacije sekundarnih virov, prav tako pa tudi deskriptivne metode. Na podlagi teh analiz bomo pridobili sveže podatke o stanju na Norveškem, v Sloveniji in širšem evropskem prostoru. Izbrana tema diplomskega dela je pravzaprav osrednja tema slovenske politične, medijske in družbene sfere. Da bi bila raziskava čim bolj aktualna in podala celoten pogled na dogajanje, bomo v veliki meri uporabili tudi analizo internetnih virov.

3 KONCEPT DRŽAVE BLAGINJE IN SOCIALNE DRŽAVE

V samem izhodišču diplomske naloge je potrebno najbolj potegniti ločnico med dvema temeljnima konceptoma, ki sestavljata samo ogrodje naloge. Nekateri avtorji namreč ne ločijo med konceptoma države blaginje na eni strani in konceptom socialne države na drugi strani, saj izpostavljajo nesporno dejstvo, da se koncepta v marsikaterem pogledu sicer dopolnjujeta, a imata hkrati tudi nekatere različne predpostavke.

Rus in Toš (2005, 53–54) tako razdelita teoretike na minimaliste, ki se zavzemajo za socialno državo, in maksimaliste, ki se zavzemajo za državo blaginje. Minimalisti zagovarjajo tezo, da je legitimna le socialna država, ki ščiti posameznika le v kriznih situacijah (bolezen, smrt, nesreče, brezposelnost ...). Menijo namreč, da je država blaginje ustvarila preveliko zaščito za posameznika, ga naredila preveč odvisnega, tako da si ne zna več sam pomagati.

Samo definicijo države blaginje in socialne države Rus izpelje po kriteriju socialne politike, ki jo vsaka od njiju izvaja. »Za socialno državo je značilen zavarovalni tip socialne politike, ki je usmerjena v zmanjševanje industrijskih in urbanih tveganj ter deluje predvsem na področju socialnega varstva in zavarovalništva. Za državo blaginje je značilen blaginjski tip socialne politike, katere cilj je socialna blaginja celotne populacije, kar poskuša doseči s ponudbo številnih storitev na področju družbenih dejavnosti« (Rus v Trbanc 1992, 97).

Tudi Kolaričeva (1990) opozarja na različnost v izhodiščih in oziroma osnovnih konceptih socialne države in države blaginje. »Izhodišče socialne države je delavec, čigar preživetje in preživetje njegove družine je odvisno od zaposlitve in kontinuiranega prejemanja plače in ki je nenehno izpostavljen tveganjem, ki izhajajo iz dinamike kapitalističnega načina proizvodnje. Funkciji zavarovalnega tipa socialne politike sta vzdrževanje dohodkov, osnovni instrument, ki ga zato uporablja, pa so denarna izplačila, s katerimi rešuje tipične problemske situacije, ki izhajajo iz dogajanj na trgu delovne sile« (Kolarič v Trbanc 1992, 97–98). Je podobnega mnenja kot Rus, saj med primeri našteva nesposobnost za delo iz različnih vzrokov (invalidnost, bolezni, nesreče ...), primeri brezposelnosti, tipični »nedelavni« življenjski cikli (materinstvo, starost, otroštvo, šolanje ...). »Izhodišče države blaginje pa je posameznik kot državljan. Načelo, ki vzpostavlja državo blaginje, je socialno državljanstvo, katerega bistvo je, da država zagotavlja vsem svojim državljanom izvajanje socialnih pravic oziroma prevzema odgovornost za zagotavljanje osnovnih oblik blaginje za svoje državljane. Legitimizira se s temeljno družbeno enakostjo, ki zagotavlja nacionalni minimum oskrbe za

celotno prebivalstvo z javnimi dobrinami in storitvami. Država blaginje je zasnovana bolj univerzalno in ni več neposredno vezana na sam trg delovne sile, saj ima vsak državljan enake pravice in možnosti dostopa do socialnih storitev, ne glede na to, ali participira na trgu delovne sile ali ne« (Trbanc 1992, 97–98).

Kopačeva (2004, 9) pojasnjuje, da se oba tipa držav tako razlikujeta predvsem v naravi socialnih pravic. Pojem socialna država se namreč povezuje s socialnimi pravicami, ki izhajajo predvsem iz zaposlitvenega statusa, medtem ko socialne pravice v državi blaginje postanejo brezpogojne oziroma univerzalne in se vežejo na status državljana. Tako razumevanje pojma socialne države in države blaginje ni v skladu s pravno terminologijo, katera ne ločuje narave socialnih pravic in priznava zgolj pojem socialna država.

3.1 Socialna država

Pri sami definiciji pojma socialne države so avtorji med seboj zelo neenotni, saj vladajo različne predstave oziroma mnenja o tem, kaj socialna država sploh predstavlja. Vidmar (2009, 13) meni, da mora socialna država poskrbeti za kvalitetno življenje posameznika in za njegovo varno počutje v stabilni državi. Socialna država mora tako ljudem pomagati pri osnovnem izobraževanju, pri zaposlitvi, omogočati mora primerne pogoje za delo ter zavarovanje v primeru brezposelnosti, ob tem pa mora skrbeti tudi za področja kot so zdravstvo, znanost, kultura,

Tudi Rus (1990, 73) se dotakne problema definicije in socialno državo ne opisuje glede na funkcije, ki jih opravlja, temveč le glede na programe, ki naj bi spadali v območje socialne politike. Socialno politiko in s tem tudi socialno državo je strnil v štiri razvojne faze. Prva je faza dobrodelne socialne politike, ki je usmerjena v pomoč revnim. Druga je faza (za)varovalne socialne politike, ki je usmerjena v zaščito prebivalstva pred življenjskimi riziki industrijske in urbane družbe. Tretja je faza, ko socialna politika preraste v politiko socialne blaginje, s katero se poskuša zagotoviti celotnemu prebivalstvu ustrezno kakovost življenja. Četrta faza pa je, ko socialna politika preraste v socialno politiko, s katero se na osnovi distributivne pravičnosti skuša oblikovati egalitarna socialna stratifikacija celotnega prebivalstva.

Pomembno pa je izpostaviti tudi točko, na kateri se socialna država močno loči od države blaginje. Zavarovalni model socialne politike, ki ga izvaja socialna država, je osredotočen na socializacijo in zmanjševanje modernih industrijskih tveganj, toda v nobenem primeru to ne pomeni tudi izenačevanja družbenih slojev in razredov, poudarek je na horizontali in ne vertikali. Že v osnovi je socialna politika vezana na delovanje trga delovne sile – socialna država pušča trgu sorazmerno veliko vlogo pri alokaciji in evalvaciji delovnih resursov, nastopa pa kot dodatni mehanizem distribucije sredstev, nujnih za zagotovitev socialne varnosti prebivalstva (Trbanc 1992, 95–98).

3.2 Država blaginje

Koncept države blaginje se je pojavil že zelo zgodaj (ob koncu prve svetovne vojne), ko je sodobna država blaginje uzakonila različne oblike obveznega zavarovanja za invalidnost, starost, bolezen ipd. Vse te oblike obveznega zavarovanja so nadomestile oblike vzajemne pomoči, ki so jih prej zagotavljale neprofitno-volonterske organizacije (Kolarič 1990). V praksi pa koncept resnično zaživi šele po letu 1945, torej po drugi svetovni vojni, ko se je oblikoval sistem socialne varnosti, predvsem v visoko kapitalističnih državah, kot so Velika Britanija, Nemčija, Švedska in Norveška.

Toda že ob koncih sedemdesetih (gospodarska kriza) in nato v osemdesetih koncept zapade v krizo, saj državi prične zmanjkovati denarja za financiranje vseh dejavnosti. Gospodarske krize so le še zaostriale obstoječe socialne probleme in povzročale nove. Neoliberalni kritiki kot enega glavnih razlogov za krizo države blaginje navajajo, da si je država naložila preveč medsebojno nasprotujočih si vlog. Toda dejstvo je, da je koncept preživel in je še danes prisoten v najbolj razvitih državah (tudi Norveški), ki so se v večji meri uspele izogniti gospodarski in finančni krizi, ki sta dodobra pretresli svet v zadnjih nekaj letih.

Državo blaginjo bi lahko opredelili kot tisto, ki je nase prevzela odgovornost za socialno varnost in blaginjo državljanov (Rainwater v Novak 1999, 159). Gre za obliko državnih posegov, s katerimi se zagotavlja predvsem ustrezen življenjski standard za državljane. Socialne pravice državljanov in odgovornost države se izvajajo v treh družbenih podsistemih, in sicer v družini in civilni družbi, v politiki in gospodarstvu.

Kopačeva (2002, 158) meni, da gre za državo, kjer je organizirana moč namenoma uporabljena (prek mehanizma oblikovanja politike in njene implementacija) za korekcijo posledic delovanja tržnih sil v vsaj treh smereh: z zagotavljanjem minimalnega dohodka, z zmanjševanjem obsega nevarnosti, ki izhajajo predvsem iz dogajanja na trgu delovne sile, in z zagotavljanjem vsem državljanom socialne dobrine in storitve v skladu z vnaprej določeno nacionalno ravno, ki je določena kot optimum ali minimum. Eno od najpomembnejših »orodij« držav blaginje naj bi bila prav socialna politika.

3.3 Različni tipi držav blaginje

Tudi znotraj posameznih držav blaginje prihaja do odstopanj, saj ne moremo govoriti o enotnem konceptu, ki bi veljal za vse države. Na podlagi družbenopolitičnih usmeritev lahko govorimo o različnih tipih držav blaginje. Eno najodmevnejših tipologij sodobnih držav blaginje je opravil Esping-Andersen (Trije svetovi blaginjskega kapitalizma), ki je med seboj primerjal osemnajst sodobnih kapitalističnih držav Zahodne Evrope in Srednje Amerike (1990, 35–104). Po sledih njegove tipologije je šel Titmuss, ki je prav tako razdelal tridelno tipologijo modelov socialnih politik (Titmuss 1985), kjer ima vsak model svojo nosilno državo. Giddens (1998, 15) je evropske države blaginje razdelil na štiri institucionalne skupine, ki imajo skupno zgodovinsko ozadje, cilje in strukturo.

Pri razvrščanju sistemov blaginje v skupine je Esping-Andersen uporabil tri glavne kriterije. Prvi je stopnja, do katere država zagotavlja socialne in blaginjske programe, ne da bi bilo potrebno uporabnikom zanje neposredno plačevati. Drugi kriterij je distribucijski vpliv socialne politike (koliko distribucija denarnih podpor in socialnih storitev v posamezni državi vpliva na ustvarjanje neenakosti, na ohranjanje obstoječih neenakosti oz. odpravljanje neenakosti). Tretji kriterij je specifično mešanje »agentov«, ki zagotavljajo blaginjsko oskrbo. Predvsem gre za mešanico državne, javne blaginjske oskrbe in tržne produkcijske blaginje.

Na podlagi opisanih kriterijev Esping-Anderson (1990, 28) razlikuje tri tipe držav blaginje: liberalni tip države blaginje, konservativno-korporativistični tip države blaginje in socialdemokratski tip države blaginje. Ob tem opozarja, da ne obstajajo čisti tipi blaginjskih režimov in da nobena konkretna država v svojem sistemu blaginje nima zgolj lastnosti enega od teh tipov. V skandinavskih državah se tako kažejo tudi elementi liberalnih politik, podobno se tudi v evropskih konservativnih sistemih v nekaterih segmentih prepletajo liberalne in socialdemokratske prvine.

Kot skupne točke vseh držav blaginje lahko izpostavimo močna gospodarstva, organizirano delo in delo njihovih sindikatov ter neveljavljene institucije civilne družbe. Tudi Novakova se strinja, da imajo vsi trije evropski modeli več skupnih značilnosti, ki jih lahko pripišemo časovno hkratnemu razvoju in podobnim vzgibom političnih režimov (Novak 1999, 159).

Skupne značilnosti Novakova strne v pet ključnih točk:

1. organizacija družbenih sistemov v okviru nacionalnih držav,
2. zrelo obdobje industrializma in socialni problemi, ki jih je sprožil,
3. s tem področjem povezana anticipacija naraščajoče politične moči industrijskih delavcev,
4. šibke korporacijske strukture, posebno v primeru družine,
5. tradicija dobrodelništva.

3.3.1 Trije tipi držav blaginje po Esping-Andersonu

Liberalni tip države blaginje

Prvi tip blaginjskega sistema se imenuje »liberalni tip«, za katerega je značilno majhno število univerzalnih socialnih programov ter skromno socialno zavarovanje. Predstavniki tega modela so predvsem ZDA, pa tudi Kanada in Avstralija. Socialne ugodnosti v tem tipu države blaginje pripadajo le posameznikom, ki imajo zelo nizke dohodke in so odvisni zgolj od pomoči države. Pravila za prejemanje socialni podpor, ki so dokaj nizka, so zelo stroga. Država podpira tržno oskrbo z blaginjo, kar posledično po Esping-Andersenu pripelje do družbene neenakosti. Na eni strani so namreč prejemniki podpore, med katerimi vlada enakost revščine, na drugi pa za večino veljajo tržno diferencirani sistemi zagotavljanja blaginje.

Konservativno-korporavistični tip države blaginje

Konservativno-korporavistični tip se pojavi predvsem v državah, kjer prevladujejo konservativne vrednote in močan korporatizem. Tipični predstavniki so Nemčija, Italija, Francija in Avstrija. Za spremembo od liberalnega tipa tu ni nikoli vladala liberalna ideja o tržni učinkovitosti, saj državno zagotavljanje splošnih socialnih pravic ni bilo vprašljivo. Namesto tega prevladuje ohranitev statusnih razlik, saj so socialne pravice vezane na razred in status. Država namreč skozi redistribucijo niti ne teži k spreminjanju statusne diferenciacije.

Ta tip države blaginje se je razvil pod močnim vplivom cehov in Cerkve in v središče postavlja družino, v katero se država ne vmešava. Ženske so tako pogosto zaposlene le za določen čas, saj težijo k temu, da bi ostale doma, otroško varstvo in družinski servisi pa so zelo slabo razviti.

Socialdemokratski tip države blaginje

V diplomskem delu bomo največ pozornosti namenili socialdemokratskemu tipu države, ki je značilen za skandinavske države, predvsem Švedsko in Norveško. Načela univerzalnosti pravic so tu raztegnjena na nove srednje razrede. Ključna razlika v primerjavi s prejšnjima sistemoma je dejstvo, da država zagotavlja enakost visokih standardov in ne minimalnih potreb. Socialne ugodnosti in storitve so razvite do visokih standardov novih srednjih razredov: tako tudi fizični delavci uživajo iste pravice kot beli ovratniki ali civilni uslužbenci, saj so vsi vključeni v univerzalni zavarovalniški sistem. Socialna politika tako omogoča emancipacijo od trga in družine. Država prevzema odgovornost za otroke, ostarele in nemočne, kar se bo potrdilo v nadaljevanju naloge, ko bomo opravili analizo primera Norveške. Ključna značilnost tega modela je tudi naravnost, da more čim več ljudi delati in jih čim manj prejemati socialne transferje, kar je svojevrsten paradoks.

3.3.2 Kritika Andersonovega modela

Kritiki Andersenovega modela opozarjajo, da obstajajo tudi države, ki ne sodijo v nobenega od opisanih treh sistemov. Deacon (1992, 15) v kritiki izpostavlja dejstvo, da je spregledal nezahodne tipe kapitalističnih držav, prav tako tudi vzhodnoevropske postsocialistične države. Kolaričeva izpostavi Nizozemsko in Veliko Britanijo ter ponudi dodatne režime modelov blaginje: avstralski, sredozemski in vzhodnoazijski model, saj tam obstaja posebna oblika kapitalizma.

Deacon (ibid., 15) združi ideje več avtorjev in predlaga razširitev Andersonovega modela še s četrtim tipom, ki ga imenuje laburistični blaginjski model. Gre za mešanico liberalnih ukrepov države, ki močno spodbuja trg, in močnih delavskih strank, ki se borijo predvsem za večje socialne ugodnosti. Do takšnega položaja pride zaradi pomanjkanja nacionalnega konsenza o socialni politiki, kot predstavnika sistema sta navedena Velika Britanija in tudi

Avstralija. Deacon tudi opiše japonski sistem blaginje, jugovzhodno azijske režime (primer Južne Koreje) in latinskoameriške države. Japonski model blaginje je specifičen, saj je blaginja zagotovljena skozi zaposlitev v velikih podjetjih, pomembno vlogo igra tudi zvestoba tem podjetjem, medtem ko je na državni ravni socialna preskrba dokaj pomanjkljiva.

Leibfried (1991) zgoraj opisani tipologiji Andersona dodaja še latinski model blaginje, ki se je razvil v državah zahodne Sredozemlja, najbolj tipična predstavnika sta Španija in Italija. V tem modelu osrednja vloga pripada družini, saj naj bi institucije več obljubljele, kot pa dejansko realizirale (Leibfried 1991).

Trije modeli držav blaginje po Titmussu

Titmuss (v Novak 1999, 60) je oblikoval naslednje tri modele držav blaginje:

1 Rezidualni (laburistični) model: Država nastopi s svojimi programi le, ko odpove trgu in družina. Država se tako ukvarja le z majhnim številom marginaliziranih državljanov. Tipičen model je britanski model blaginje.

2 Industrijski (korporativistični) model: Država se neposredno vključi v reprodukcijo delovne sile s svojimi programi izobraževanja, zdravstva, socialnega in pokojninskega zavarovanja – programi so namenjeni predvsem zaposlenim in njihovim družinam. Najbolje ta model predstavlja nemška oblika države blaginje.

3 Institucionalno-redistributivni (socialdemokratski) model: Država razvije še obsežnejši aparat socialnih služb oziroma institucij, katerih naloga je, da ugotovljajo potrebe ljudi, da organizirajo proizvodnjo storitev in da poskrbijo za njihovo alokacijo. Odgovornost za zadovoljevanje potreb preide s posameznika in družine na družbene službe. Pravica do udeležbe v programih vse manj temelji na statusu delavca ter vse več na statusu državljan – gre torej za težnjo k enakosti vseh državljanov. Tovrsten model najbolj tipično predstavljajo skandinavske države.

Štirje modeli držav blaginje po Giddensu

Giddens (1998, 15) je evropske države blaginje razvrstil v »štiri institucionalne modele, ki imajo skupno zgodovinsko ozadje, cilje in strukturo«. Britanski model tako zagovarja predvsem pravice do socialnega in zdravstvenega varstva, vendar se bolj nagiba k plačnemu

sistemu varstva. Skandinavski tip blaginje, ki ga bomo v tretjem poglavju spoznali na primeru Norveške, je univerzalen, saj z zelo visokimi davčnimi stopnjami zagotavlja široko paleto socialnih pravic kot tudi zelo razvejan javni sektor storitev. Na nasprotni strani pa ima srednjeevropski model precej manjše državne vložke v javne socialne storitve, a ima zato bogatejše druge vire socialnih ugodnosti, ki so financirani pretežno s strani delodajalcev. Podoben je tudi južnoevropski model, ki zagotavlja nižjo stopnjo socialne varnosti (Giddens 1998, 16).

4 SKANDINAVSKI MODEL DRŽAVE BLAGINJE – PRIMER NORVEŠKE

Da bi lahko dobili odgovor na zastavljeni hipotezi, bomo pod drobnogled vzeli Norveško, ki velja za eno najbolj tipičnih predstavnic skandinavskega modela države blaginje. Tej majhni skandinavski državi je namreč skozi čas uspelo razviti politični model, ki se zmore prilagoditi zahtevam sodobnega časa, hkrati pa vseskozi zagotavlja visoko stopnjo blaginje za vse državljane, tudi v težkih časih, kot sta trenutna gospodarska in finančna kriza. Posledice slednje so v številnih primerih pripeljale tudi do politične krize (padci številnih evropskih vlad, reševanje krize na nadnacionalnem nivoju), ki se nato odraža tudi v širšem družbenem prostoru. Številne države kontinentalne Evrope so se namreč na gospodarsko krizo odzvale z rešitvami, ki temeljijo na neoliberalnih izhodiščih, strogo proračunsko varčevanje pa v velikih primerih ruši tudi same temelje socialne države. Drugačno pot pa je ubrala Norveška, ki že desetletja sloni na načelih konstruktivnega sodelovanja med politično sfero in gospodarstvom ob visoki podpori javnosti. Model se je v teh kriznih časih izkazal za uspešnega, saj gospodarska kriza Norveške ni prizadela v takšnem obsegu kot večino preostalih evropskih držav. Položaj socialdemokratske vlade pod vodstvom premiera Jensa Stoltenberjga ostaja stabilen, gospodarski kazalci so še naprej na zavidljivem nivoju, tudi stopnja blaginje je še naprej ena najvišjih na svetu (OECD 2012).

Kot smo spoznali že v tretjem poglavju, je pri konceptu socialdemokratskega tipa države blaginje, ki ga uteleša prav Norveška, angažiranje države največje. Širok političen konsenz namreč zagotavlja visoko stopnjo blaginje za prav vse državljane, obenem pa zagotavlja tudi ugodne pogoje za razcvet gospodarstva. Norveška lahko ponudi zgled tudi pri ponovnem ovrednotenju sistemov socialne podpore, ki pri tej skandinavski državi velja za enega najbolj učinkovitih in razvitih. Vsem državljanom zagotavlja visoko stopnjo kakovosti življenja, saj je za socialno varnost poskrbljeno od »zibelke do groba«, vse to pa ne nazadnje potrjujejo tudi različni statistični kazalci (Statistic Norway 2012). Tovrstne socialne ugodnosti si Norveška lahko privošči, saj ima izjemno učinkovit gospodarski model, ki se v več različnih prvinah prepleta s socialno državo in zagotavlja blagostanje tako za delodajalce kot tudi zaposlene ter samo državo. Skrivnost za gospodarski uspeh leži do v t. i. tripartnem sistemu sodelovanja socialnih partnerjev, ki ga bomo spoznali v nadaljevanju.

4. 1 Zavezanost državi blaginje

Ustavna monarhija Norveška leži v Severni Evropi in šteje približno 4.770.000 prebivalcev ter je tako ena izmed najmanjših evropskih držav. Ima parlamentarni sistem vladanja, v katerem pa kralj igra le reprezentativno vlogo. Kljub temu ima (podobno kot v Veliki Britaniji) kraljeva hiša še naprej velik vpliv na državljane, saj predstavlja simbol enakosti. Parlament (*storting*) ima 165 poslancev, ki jih volijo vsaka štiri leta na splošnih volitvah po proporcionalnem sistemu. Parlament je dvodomen, saj ga sestavljata *lagting*, ki velja za zgornji dom (39 članov), in *odelsting* oziroma spodnji dom (126 članov). Kralj ima pravico imenovati predsednika vlada, ki pa ga mora nato potrditi še večina v parlamentu (Governmentn.no 2013). Država je tudi članica zveze NATO in drugih mednarodnih organizacij, kot so OECD, OVSE in OZN. Čeprav je Norveška del Schengenskega območja, pa so državljani že dvakrat na referendumu zavrnil vstop v EU. Prvič so referendum s tem vprašanjem izpeljali že leta 1972, takrat se je proti vstopu v EU izreklo 48 odstotkov državljanov, leta 1994 pa je tej ideji nasprotovalo 52 odstotkov volivk in volivcev (EU-Norway.org 2012).

Zgodba o vzponu Norveške se prične po drugi svetovni vojni, ko je doživela hiter gospodarski razvoj, ki jo je popeljal do ene najbogatejših držav na svetu, a hkrati tudi najdražjih. Potrebno je poudariti, da je njen gospodarski napredek temeljil predvsem na prodaji nafte in zemeljskega plina, saj so leta 1960 odkrili, da ima država bogate zaloge naftnih derivatov. Naša pozornost pa je namenjena predvsem konceptu blaginje države, saj je to država, kjer že dolgo obdobje vlada visoka stopnja konsenza o pravični redistribuciji dohodka – javno dobro je tako ena najvišjih vrednot. Tako kot že več stoletij je v ospredju ideja o osnovni ekonomski in socialni varnosti, ki morata biti javno organizirani dobrini (Kuhnle 1998, 3–5).

Naklonjenost državljanov konceptu države blaginje se tako na Norveškem zdi že samoumevna, saj ni odvisna od tega, katera politična stranka (leva ali desna) je trenutno na oblasti. Za oba politična pola je pomembno ohranjanje javno organizirane redistribucije in oskrbe na visoki ravni.

4. 2 Vladavina socialdemokracije

Čeprav ima tudi Norveška razgiban politični sistem, kjer se stranke prav tako delijo na levo in desno opcijo, pa med njimi vlada konsenz, da so vprašanja, kot so blaginja otrok, javno zdravstvo in šolstvo ter skrb za upokojence vedno v ospredju, saj le redke stranke zavzemajo radikalna stališča. Kuhnle (1998, 5) piše, da si praktično nobena politična stranka, ki si želi javne podpore, ne more privoščiti, da bi ta vprašanja prezrla. Medstrankarski konsenz namreč narekuje, da so vprašanja o skrbi za blaginjo vseh državljanov ves čas v ospredju. Tako so se v zadnjih letih vse nordijske vlade združile v svojih prizadevanjih za pomoč brezposelnim, saj že tradicionalno pripisujejo visok pomen delu in celoviti participaciji v družbi.

Močna podpora domače javnosti pravičnemu razdeljevanju dohodka je rezultat dveh med seboj povezanih faktorjev: dolgotrajne socialistične vlade, ki je vzpostavila obsežen in močan delavski razred, ter egalitarne kulture, ki se je razvila v časovnem obdobju več stoletij. Širitev države blaginje se namreč ni ustavila niti v obdobju meščanske vlade v zadnjih treh desetletjih (ibid., 5). Zadnjih šestdeset let je tako z izjemo občasnih odstopanj na oblasti socialdemokratska stranka, katere slogan je že vse od ustanovitve v tridesetih letih »Delo za vse državljane«. Sodobna socialdemokratska stranka danes zagovarja demokratičen prevzem oblasti in uporabo zaupane moči za vodenje take ekonomske politike, ki bo doprinesla k dvigu življenjskega standarda za vse državljane. Socialdemokratske ideje podpirajo delno privatizacijo gospodarstva, vendar za razliko od liberalizma drugače razumejo pridobljeni dobiček – posameznik naj bi ga namreč del vrnil družbi, ki bi v skladu z idejo distributivne pravičnosti poskrbela za njegovo primerno uporabo (Goodin 1999, 246). Proračunski prihodki so porabljeni večinoma za doseganje večje stopnje zaposlitve in dobrobit celotnega prebivalstva.

Norveška socialdemokratska stranka Arbeiderpartiet v tem duhu že desetletja ostaja zavezana vzdrževanju močne socialne države, ki se financira predvsem iz visokih davkov. V zadnjih dveh desetletjih je vladajoča stranka dovolila privatno lastništvo sredstev za proizvodnjo, prav tako pa tudi privatizacijo določenega dela gospodarstva, a izobraževalni sistem, zdravstvo, transport in nekateri drugi pomembni deli javnega sektorja ostajajo v državni lasti (Political priorities and parties 2006). Stranka je leta 2011 tudi uradno spremenila ime, saj so imeli volivci kar nekaj težav s prepoznavanjem njenega imena. Tako so se iz norveške laburistične

stranke (norveško Det norske arbeiderparti) preprosto preimenovali v laburistično stranko (Arbeiderpartiet 2012). Leta 2011 so volivci na parlamentarnih volitvah še enkrat več izkazali podporo vladajoči socialdemokratski stranki (31,7 %), ki je tako ostala največja koalicijska stranka. Presenetljivo dobro se je odrezala tudi konservativna stranka, ki je dobila 28 odstotkov glasov (EU-Norway.org 2012).

Učinkovitost političnega sistema in stopnja zaupanja v javne institucije sta na precej višji ravni kot v drugih evropskih državah. Javnomenjske raziskave o podpori vladajoči socialdemokratski vladi namreč Norveško v večini primerov postavljajo na vodilna mesta. Družba je homogena in konsenzualno orientirana, kar pripelje do nizke ravni stopnje notranjih konfliktov, tako na Norveškem kriznih obdobjih ni bilo že kar zadnji dve desetletji (Christensen in Laegreid 2003, 8–10). Še najmanjšo podporo vladi so izmerili v začetku devetdesetih let, kar je bilo povezano z gospodarsko krizo, ki se je odrazila tudi v povišani stopnji brezposelnosti. Koncept univerzalizma je v zadnjem desetletju sicer izgubil nekaj javne podpore, saj je leta 1990 podpora znašala 32 odstotkov, do leta 1996 je padla na 30 odstotkov, ob zadnjem merjenju leta 2001 pa je znašala 23 odstotkov, a še naprej ostaja institucionalno stabilna (ibid., 17).

O zgodovinski zavezanosti demokratičnim vrednotam in odprtosti norveške družbe priča tudi govor norveškega premiera Jensa Stoltenberga ob prvi obletnici po terorističnem napadu Andersa Breivika v Oslu na otoku Utoya, v katerem je življenje izgubilo kar 77 ljudi, več deset pa jih je bilo ranjenih. »Odziv Norveške na nasilje je še več demokracije, več odprtosti in politične udeležbe,« je med drugim v svojem govoru dejal Stoltenberg (MMC RTV Slovenija, 21. julij 2012). Norveški premier je še dodal, da bo Norveška ostala edina še zares delujoča socialna država v Evropi, ki je hkrati tudi najbolj odprta družba na svetu.

4.3 Tipična predstavnica države konsenza

Skupino t. i. držav konsenza sestavljajo Švedska, Danska, Finska in Norveška, številni avtorji pa sem uvrščajo tudi Nizozemsko in Belgijo. Države konsenza so po notranjepolitični organiziranosti in vodenju gospodarstva precej različne, a imajo kljub temu dve pomembni stični točki: majhno in odprto gospodarstvo ter politično soglasje, ki je bolj levo usmerjeno (Salmon v Jaklič 1994, 84). Za vse omenjene države tudi velja, da je vsem akterjem (država,

sindikati, delodajalci) uspelo doseči družbeni konsenz, ki jih povezuje med seboj, a hkrati ločuje od drugih držav, tudi od Slovenije, kjer se šele v zadnjem obdobju pojavlja debata o nujnem širšem družbenem konsenzu, ki bi državo popeljal iz trenutne krize. Konsenz v tej skupini držav je na najvišjem nivoju, saj kapital verjame, da je ustrezna strokovna usposobljenost zaposlenih pogoj za konkurenčnost in razvoj, delodajalci dajejo večjo težjo zaposljivosti v primerjavi s plačo, vodilni v podjetju lažje sprejemajo in odpuščajo ljudi v službi, aktivno prebivalstvo pa ima zaradi ustrezne izobrazbene strukture in vključenosti v sistem večjo možnost za hitrejšo vnovično zaposlitev (Sočan in Medica 2003, 78).

Rezultat širšega družbenega in političnega konsenza prinaša kopico pozitivnih rešitev, saj tovrstno sodelovanje omogoča gospodarski razvoj, skrbi za izjemno majhno stopnjo brezposelnosti, konstruktivno sodelovanje sindikatov, hkrati pa to pomeni tudi stalen visok doliv finančnih sredstev, s katerimi se nato financira nadaljnji razvoj – sistem nekateri opisujejo tudi z izrazom »winning culture«. Kot piše Sočan (2006, 8), družbe konsenza nadpovprečno vlagajo v znanje in njegov prenos (preko 20 % BDP), načrtno opuščajo tehnološko manj zahtevne programe, načrtno razvijajo strukturo državnih in drugih institucij, s katero utrjujejo inovacijsko okolje, ter pospešeno odpravljajo socialno, informacijsko in razvojno izločenost svojega prebivalstva.

Jaklič (2005, 119–120) meni, da bi moral takšen nacionalni inovacijski sistem vključevati pet organizacij, katerih dejavnosti se morajo prepletati, da lahko nastane učinkovita raziskovalno-razvojna politika in inovacijska dejavnost (norveški model bomo spoznali v nadaljevanju).

4. 4 Uspešno gospodarstvo

Norveška velja za eno najbolj razvitih gospodarskih držav na svetu – temelji na t. i. blaginjskem kapitalizmu, ki predstavlja kombinacijo prostega trga ter vladnega delovanja, ki nadzira nekatere ključne sektorje (v Norveškem primeru gre za naftni sektor). V 70. letih je prišlo do centralizacije tržnih usmeritev, ki so se prenesle na lokalno raven oziroma so jih prevzele neodvisne institucije. Za državo je značilna tudi izjemno nizka stopnja korupcije, zaradi česar je norveški trg privlačen za tuje investicije (Fitzgerald 2003, 44).

Države konsenza torej odlikuje širok družbeni konsenz, znotraj katerega izredno učinkovito delujejo vlada, delodajalci in delojemalci. Norveški gospodarski uspeh temelji predvsem na tripartnem sistemu industrijskih odnosov (Združenje svetov delavcev slovenskih podjetjih 2008). Čeprav je imel model ob vzpostavljanju v 80. in 90. letih kar nekaj kritikov, ki so mu očitali preveliko javno porabo, predimenzioniranost socialnega sistema, se je model vendarle izkazal za izredno učinkovitega.

Tripartni norveški model v praksi temelji na štirih ključnih točkah: zagotavlja pravno zaščito za delavce, s čimer so zmanjšali številno delovnih konfliktov, spodbuja razvijanje skupnih interesov, vzpostavlja sistem medsebojnega sodelovanja na podjetniški in nacionalni ravni (sem sodijo sporazumi o plačah, delovnih pogojih ...) ter gradnjo medsebojnih odnosov med predstavniki kapitala na eni strani ter delavci na drugi. Tripartni sistem tako ustreza pogojem, ki jih je opisal Jaklič (2005, 119), saj v sodelovanje zajema tako podjetja, vlado, izobraževalne ustanove kot tudi preostale organizacije, ki spodbujajo tehnološki napredek.

Trije stebri norveškega modela

1. Pravna regulativa: zakonodaja, ki ureja pogoje dela in zagotavlja ustrezno delavsko zaščito (1892–2005), zakonodaja o delavskih predstavništvih v organih družb (1972), zakonodaja s področja splošne blaginje (izobraževanje, socialno varstvo, zdravje itd.).
2. Socialnopartnerski sporazumi: sporazum v mehanski industriji 1907, temeljni sporazum 1935, dogovor za produktivnost 1946, sporazum o soupravljanju in participaciji 1966.
3. Sistem delovanja: na nacionalni ravni – tripartitno usklajevanje (država, delodajalci, delojemalci) na področju plačne politike in kolektivnih pogajanj ter socialne politike na ravni podjetij: korporacijska skupščina z enotretjinsko udeležbo predstavnikov zaposlenih, skupni dvopartitno in paritetno sestavljen posvetovalni odbor podjetja (polovica predstavnikov delavcev in poslovodstva) in enako sestavljen skupni odbor za varnost in zdravje pri delu ter skupni pogajalski odbor.

4.5 Ekonomija, ki kljubuje gospodarski krizi

Tripartni model je s seboj prinesel številne pozitivne učinke tako na mikro kot tudi makrogospodarski ravni. Med ključnimi dosežki tako lahko izpostavimo visok standard na področju socialne varnosti, ugodne pogoje za gospodarsko rast podjetij, ki zaposlujejo visoko izobražene delavce, oblikovani pa so konstruktivni načini iskanja rešitev problemov, v katerih z roko v roko sodelujejo delodajalci in delojemalci.

O gospodarski razvitosti Norveške pričajo tudi različni statistični kazalci, uspešno vodenje države pa v svojih poročilih priznavajo tudi nekatere najpomembnejše finančne institucije. OECD v svojem februarškem poročilu za leto 2012 ugotavlja, da ima Norveška še naprej izjemne koristi od prodaje naftnih derivatov in makroekonomske politike, kar dobrobit in socialne ugodnosti uvršča zelo visoko po mednarodnih standardih. Poročilo še razkriva, da se je Norveška hujšim posledicam gospodarske krize izognila prav zaradi močne ekonomije in preudarnega nadzora, manjše težave imajo le posojiljemalci (OECD 2012). Dodajajo, da Norveška tudi po gospodarski krizi ostaja ekološko naravnana država, kjer je dobro poskrbljeno za materialni in socialni status vseh državljanov, ki imajo dobra izhodišča, da uresničijo svoj potencial.

Tudi če za merilo vzamemo indeks človekovega razvoja (HDI – *Human Development Index*), ki je »pomemben kazalnik kompleksnosti povezanosti dohodka in blaginje ter prepletenosti in medsebojne povezanosti ekonomskih in socialnih politik« (povzeto po Ministrstvu za okolje in prostor RS) zavzema Norveška najvišja mesta. Kot je zapisano v poročilu za leto 2011 v Programu Združenih Narodov za razvoj (UNDP 2011), je Norveška z indeksom 0,943 med 176 analiziranimi državami celo na prvem mestu, sledijo ji Avstralija (0,929), Nizozemska (0,910) ter ZDA (0,910), medtem ko je Slovenija na 21. mestu (0,884) (UNDP 2011). V zadnjem desetletju je bila Norveška vseskozi med državami z najvišjim indeksom HDI – leta 1990 je le-ta znašal 0,838, medtem ko se je do leta 2010 povzpел že na 0,938.

Sodeč po podatkih Mednarodnega denarnega sklada (IMF 2012) je norveški BDP na prebivalca eden najvišjih v svetu. Od leta 2000 do začetka gospodarske krize v letu 2008 je ta BDP iz 37.391 dolarjev narastel na kar 94.832 (Tabela 4.1). O uspešnem boju Norveške z gospodarsko krizo priča podatek, da je BDP v letu 2009 sicer padel na 77.356, v naslednjem letu se je povzpел že preko 80.000, medtem ko je bil lansko leto že višji kot pred začetkom gospodarske krize (97.244).

Tabela 4.1: BDP na prebivalca (v dolarjih)

BDP na prebivalca (v dolarjih)	2000	2008	2009	2010	2011
Norveška	37.391	94.832	77.386	85.055	97.255
Slovenija	10.091	27.261	24.399	23.282	24.533
Luksemburg	46.593	118.908	104.726	105.509	113.533
Srbija	1.152	6.458	5.438	5.142	6.081

Vir: IMF (2012).

Tudi sama stopnja brezposelnosti, ki je prav tako eden od najbolj zanesljivih pokazateljev gospodarske situacije v državi, je vseskozi med najnižjimi na svetu. Tik pred začetkom krize je brezposelnost znašala 2,6 odstotka, vse do lanskega leta pa se je povzpela le za 0,7 odstotka (glej tabelo 4.2), kar je v primerjavi z nekaterimi drugimi evropskimi državami pravzaprav zavidanja vreden dosežek. Za primerjavo: v Sloveniji je leta 2008 stopnja brezposelnosti znašala 4,4 odstotka, medtem ko se je do leta 2011 povišala za še dvakrat več.

Tabela 4.2: Stopnja brezposelnosti (v %)

Stopnja brezposelnosti (v %)	2000	2008	2009	2010	2011
Norveška	3,4	2,6	3,2	3,6	3,3
Slovenija	6,7	4,4	5,9	7,3	8,1
Luksemburg	2,5	4,4	5,8	6,2	6,0
Srbija	12,1	14,7	17,4	20,1	23,7

Vir: IMF (2012).

4.6 Skrb države »od zibelke do groba«

Norveški državni aparat, ki nenavsezadnje bdi tudi nad izvajanjem nalog socialne države, je zelo razvejan, saj ga sestavlja kar šestnajst ministrstev, kar je ena najvišjih števil v Evropi (Regjeringen.no 2012). Poleg kabineta premiera je za naše raziskovalno vprašanje najpomembnejše Ministrstvo za delo, ki bdi nad trgom dela, delovnimi pogoji, pokojninami in socialno politiko.

Državni aparat sestavljajo še:

- Ministrstvo za otroke, enake možnosti in socialno enakost,
- Ministrstvo za finance,
- Ministrstvo za ribolov in obmorske zadeve,
- Ministrstvo za državo administracijo, reformo in cerkvene zadeve,
- Ministrstvo za obrambo,
- Ministrstvo za izobrazbo in raziskovanje,
- Ministrstvo za kmetijstvo in prehrano,
- Ministrstvo za okolje,
- Ministrstvo za trgovanje in industrijo,
- Ministrstvo za energetiko in naftne vire,
- Ministrstvo za transport in komunikacije,
- Ministrstvo za zunanje zadeve.

Široka paleta javnih storitev socialne države

Obsežen storitveni sektor in razvit birokratski sistem zahtevata tudi veliko proračunskih sredstev, zato je država uvedla tudi visoko stopnjo obdavčenja, ki je med najvišjimi na svetu. Osrednji storitveni sektorji, kot sta na primer šolstvo in zdravstvo, so še naprej brezplačni. Državni »pokojninski načrt« (National Pension plan) zagotavlja vsem državljanom ugodnosti, kot so univerzalni otroški dodatek, enoletna plačana porodniška, kot tudi denarna nadomestila za upokojence (pokojnina), nezmožne za delo in vdove ter vdovce. Norveška ima tudi eno najdaljših življenjskih dob na svetu, kar gre pripisati razvitemu zdravstvenemu sistemu, ki je seveda brezplačen za vse državljane (Norway University of Science and Technology 2012). Za lažje razumevanje, kako dejansko deluje norveška država blaginje, bomo predstavili nekaj področij, ki sestavljajo samo jedro socialne države.

Zdravstvo

Zdravstveno zavarovanje je obvezno, vsi državljani pa so zavarovani v okviru nacionalne zdravstvene sheme. Financira se iz državnega proračuna oziroma pobranih davkov, ki jih plačujejo vsi akterji družbe – država, delodajalci in tudi posamezniki. Zdravstvene storitve se opravljajo na podlagi nuje in ne na podlagi tega, kaj si lahko posameznik privošči. Vsi bolni bodo namreč zagotovo deležni brezplačne zdravstvene oskrbe, vključno s hospitalizacijo in samim zdravljenjem. Kot piše Tanner (2008), ima Norveška v primerjavi z Italijo, Francijo, Španijo in Japonsko najbolj centraliziran sistem. Gre tudi za enega največjih javnih sektorjev, saj zaposluje kar 240.000 ljudi.

Vsi zaposleni imajo tudi pravico do bolniške, ki je plačana od prvega dneva odsotnosti z delovnega mesta. Delodajalci pokrijejo stroške za prvih šestnajst dni odsotnosti, nato pa se stroški krijejo iz že omenjene nacionalne zdravstvene sheme. Po podatkih OECD (OECD 2012) je bilo kar 84,1 odstotka zdravstvenih stroškov financiranih iz državnega proračuna (povprečje 71,7 odstotka), kar je skoraj največ med skandinavskimi državami (Danska 85 %). Povprečna življenjska doba za celotno populacijo je 81 let, kar je za 1,5 leta višja kot znaša povprečje OECD. Kot ugotavljajo številni avtorji, med njimi tudi uradna spletna stran norveške vlade (Regjeringen.no 2012), se zdravstveni sistem sooča z dvema težavama: dolge čakalne dobe za hospitalizirano zdravljenje ter staranje prebivalstva. Nemalo državljanov se zaradi dolgih čakalnih dob odloči za zdravljenje v tujini. Povprečna čakalna doba za zdravljenje v bolnišnici v ne nujnih primerih znaša več kot tri mesece. Od leta 1970 pa je težava tudi vse več starejših prebivalcev, ki zaradi svojih potreb potrebujejo zdravniško pomoč, kar še dodatno obremenjuje državo blagajno. Kljub vsemu pa norveški zdravstveni sistem velja za enega najbolj »dobrodelnih« sistemov, kot ga je v dokumentarnem filmu *Sicko* opisal znani ameriški režiser Michael Moore. Zlasti starejši so na dolgotrajno rehabilitacijo poslani v tropske kraje, najpogosteje na enega od Kanarskih otokov.

Izobraževanje

Tudi na področju izobraževanja je Norveška med vodilnimi na svetu. Šolstvo je namreč javno in brezplačno, privatnih šol na Norveškem praktično ni. Vsak državljan je deležen brezplačnega izobraževanja vse od vrtca, kjer starši sicer plačujejo manjši znesek, pa do fakultete (Regjeringen.no 2012). Zgoraj opisanih socialnih pravic je deležen vsak državljan, ne glede na raso, spol, lokacijo bivališča ter kulturno ozadje. Cilj države je kakovostno in

strokovno izobraziti posameznika, ki se bo nato primerno vklopil v družbo in prispeval svoj delež h kakovosti življenja. Leta 2007 se je tako od 4.500.000 milijona prebivalcev šolalo kar 900.000 mladih, dodaten milijon jih je obiskovalo tečaje za starejše. O tem, kolikšno pozornost norveška vlada namenja kakovostnemu izobraževanju, priča tudi podatek o vloženih proračunskih sredstvih, kjer je Norveška med vodilnimi državami v Evropi. Skupno vlaganje v izobraževanje v deležu BDP je po podatkih evropske komisije (Eurydice, Key data on education in Europe 2012) v letu 2011 znašalo 6,56 odstotka (pred njo je Švedska s 6,85 odstotka in Danska s kar 7,89 odstotka), medtem ko evropsko povprečje znaša 5,9 odstotkov. Debata o kakovostnem izobraževanju je vseskozi ena ključnih tem, leta 2005 so tako pristojnosti za nadzor nad vrtci z Ministrstva za otroke in družinske zadeve prenesli na Ministrstvo za izobraževanje in razvoj. Cilj je bil predvsem skladnost pri razvoju mladih otrok in mladih posameznikov. Leta 2009 je vlada izdala tudi novo Belo knjigo o šolstvu – cilj je zagotoviti visoko usposobljene učitelje ter nameniti posebno pozornost praksi, na podlagi katere šolarji oziroma študenti dobijo tudi dejanske izkušnje, kar jim olajša prehod na trg delovne sile.

Družinska politika

Socialne ugodnosti so se tako kot druge razvijale skozi zgodovino. Leta 1958 je Norveška pričela izplačevati otroško nadomestilo, leta 1961 so uvedli nadomestilo v primeru nepokretnosti kot tudi plačano rehabilitacijo po bolezni, leta 1965 pa so bile do socialne pomoči upravičene tudi mame samohranilke.

Nedavna raziskava nevladne mednarodne organizacije *Save the Children*, na katero se ob predlaganih spremembah sklicuje tudi slovensko Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, je pokazala, da je Norveška na področju družinske in otroške politike med 165 državami na prvem mestu na svetu (*Save the children: State of the Worlds Mothers 2012*). Mlade mamice si lahko vzamejo tudi do 46 tednov porodniškega dopusta in v tem času prejemajo polno plačo, ki se financira iz državnega proračuna in je ne plačuje delodajalec oziroma lahko koristi tudi 56 tednov porodniškega dopusta, v katerem prejema 80 odstotkov svoje plače. Upokojitvena starost na Norveškem je pri 67 letih, nato pa pričnejo prejemati pokojnino vse do smrti – vsi državljani imajo zagotovljeno minimalno pokojnino. Višina prejete pokojnine je odvisna od delovne dobe in tudi višine plače v času delovnega razmerja (*Regjeringen.no 2012*), pokojnine tako znašajo največ 66 odstotkov plače, ki jo je upokojenec prejemal v aktivni dobi.

5 SLOVENIJA KOT SOCIALNA DRŽAVA

Že v drugi polovici devetdesetih let, zlasti pa po začetku gospodarske krize sredi leta 2008, je v ospredje prišla debata o tem, ali je Slovenija sploh še socialna država in če, v kakšnem obsegu. Mnenja strokovnjakov in analitikov o tem, koliko je Sloveniji tudi dejansko uspelo postati socialna država, so namreč deljenja in so pogosta tema razmišljanj. Med drugim se je tudi nekdanja varuhinja človekovih pravic Zdenka Čebašek Travnik (letno poročilo varuhinje za leto 2009) spraševala, ali je Slovenija še socialna država, saj po njenem mnenju »dostop do šolstva, zdravstva, pravne pomoči in zaposlitve ni več tako dostopen oziroma je dostopnost odvisen od materialnega stanja družine«. Tudi nekdanji predsednik države Danilo Turk je javno večkrat podvomil o učinkovitosti socialne pomoči in prav tako izpostavil predvsem težave z dostopom do zdravstvenega zavarovanja in zaščito delavcev (Dnevnik.si, 27. julij 2010).

Za izhodišče bomo vzeli temeljni in najvišji državni akt, torej našo ustavo, kjer je Slovenija v drugem členu definirana kot »demokratična, pravna in socialna država«. Na državnem portalu Republike Slovenije je socialna država opredeljena skozi njene naloge, med katere sodijo kakovost življenja, skrb za varnost in blaginjo svojih prebivalcev, še zlasti, ko se ti znajdejo v neugodnih življenjskih razmerah. Država se »zaveže, da bo skrbela za svobodo dela, razna socialna zavarovanja ter razvoj zdravstva, šolstva in kulture« (Ministrstvo za javno upravo 2012). Kot še piše na državnem portalu, je vloga države v našem primeru predvsem spodbujevalnega značaja, ki se kaže predvsem v zagotavljanju denarnih sredstev, odstranjevanju ovir za uresničevanje socialne funkcije ter v upoštevanje pravne države. Naštete cilje poskuša socialna država uresničiti preko socialne politike, s katero želi doseči socialno varnost in socialno blaginjo. Socialna politika je tako sistem prizadevanj in ukrepov družbe, države in posameznikov za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer ogroženih družbenih skupin in posameznikov.

Posebno poglavje v razvoju slovenske socialne države je obdobje zadnjih nekaj let. Gospodarska in finančna kriza je namreč močno prizadela Slovenijo na praktično vseh področjih, sedaj se je država znašla še v politični krizi. Če se Norveška pogosto omenja kot ideal pri oblikovanju socialne države in njenega delovanja, je situacija v Sloveniji povsem drugačna. Po padcu socialdemokratske vlade pod vodstvom premiera Boruta Pahorja konec leta 2011 je vajeti v svoje roke prevzela bolj desno usmerjena stranka SDS, ki se je reševanja

krize lotila predvsem z varčevanjem, v marsikaterem primeru ravno na račun funkcij socialne države, čeprav se je tovrsten trend pojavil in še naprej traja vse od sredine devetdesetih let.

5.1 Socialna politika v Sloveniji

Slovenija je zaradi svoje specifičnosti razvila svojevrstno socialno politiko, ki je ne moremo uvrstiti v nobenega od treh oziroma razširjenih petih modelov države blaginje, ki jih oblikuje Andersen. Slovenija je bila namreč pri oblikovanju socialne države in s tem tudi socialne politike v preteklosti razpeta med svojo specifičnostjo (geografska lega, majhno število prebivalstva, politična kultura ...) in željami državljanov na eni strani, na drugi strani pa so bile težnje in direktive s strani Evropske unije.

Da bi razumeli, kaj točno socialna politika sploh je, si je najprej potrebno pogledati nekaj definicij. Kresal (1998, 11) tako socialno politiko definira kot sistem prizadevanj in ukrepov države, družbe in posameznikov za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer ogroženih družbenih skupin in posameznikov. Višina sredstev, ki se namenjajo za izvajanje socialne politike, se razlikuje od države do države, kar bomo videli tudi na primeru Slovenije in Norveške. Obseg delovanja socialne politike je odvisen od materialnih zmožnosti, od razpoložljivih sredstev, ki jih je gospodarstvo na določeni stopnji razvoja zmožno dati in od politične volje vladajoče družbe.

5.1.2 Slovenija kot konzervativno-korporativistični model?

Črnak Meglič (1998, 6) piše, da so vzhodnoevropske in srednjeevropske države v preteklosti v svojo socialno politiko vnesle elemente dveh prevladujočih modelov Zahodne Evrope, in sicer socialdemokratskega in konzervativno-korporativističnega. V Sloveniji je bilo največ prvin socialdemokratskega modela, a je država s pomočjo zakonov vzdrževala tudi močno socialno funkcijo podjetij.

Od 90-ih let prejšnjega stoletja pa se vloga države pri zagotavljanju socialne varnosti počasi zmanjšuje, po vzoru konservativnega modela se zmanjšuje tudi minimalna finančna podpora oziroma zaščita najrevnejšega sloja prebivalstva. Kolaričeva (1992, 15) razvoj socialne politike v Sloveniji od druge svetovne vojne do konca osemdesetih let prejšnjega stoletja

opisuje v treh fazah. Prva faza je bil tako imenovani politikerski tip socialne politike, druga je bila administrativna faza, zadnja pa je bila faza lokalno-samoupravnega tipa.

Največje spremembe pa so zgodile na začetku devetdesetih let, ko je Slovenija stopila na pot samostojnosti in pričela s prehodom iz socialističnega tipa državne ureditve v demokratično, prosto-tržno, kar je imelo izjemne posledice. Sprememba celotnega gospodarskega sistema se je namreč odražala tudi v obsežnih spremembah v socialni politiki, čeprav so bile te spremembe vendarle nekoliko manj dramatične kot v drugih socialističnih državah. Prehod iz koncepta polne zaposlenosti na pojem socialne politike je v vseh pogledih vezan na zaposlitev in njeno neprekinjeno vzpostavitvev.

Črnak Meglič (1998, 10) zaključuje, da so bile spremembe v socialni politiki v Sloveniji postopne in izhajajo iz obstoječega stanja ter njegove korekcije in ne negacije. Ob tem tudi podvomi v trend »kopiranja« modelov drugih tipov držav, zlasti prevladujočega konzervativno-korporativističnega. Spremembe, do katerih prihaja, so po njegovem mnenju nekonstituentne in ne temeljijo na celoviti razvojni strategiji, temveč se le prilagajajo omenjenemu modelu in premalo upoštevajo specifične nacionalne razmere.

Tudi Novakova (1999, 73) ob spremenjenih družbenih razmerah in različnih tradicijah opozarja, da so pri oblikovanju socialne politike rešitve drugih lahko zgled in možna pot, a ob tem ne smemo iti v slepo imitiranje. Če je temu tako, potem se sistemi ne razvijajo v večjem ali manjšem skladu s svojimi lastnostmi, temveč vedno po logiki, ki je vsiljena od zunaj. Spremembe v različnih družbah in s tem tudi v socialni politiki »morajo odražati zmožnosti družbenih sistemov oz. posameznih področij v njem in iniciative okolja. Zaradi posebnosti vsakega sistema je jasno, da so rezultati sicer lahko podobni, toda prav tako so tudi svojski. In k tovrstni optimalnosti bi morale težiti tudi harmonizirane spremembe v slovenski socialni politiki«. Novakova se strinja, da tudi novodobni predlogi politikov ne kažejo »originalnosti, temveč se jih lahko uvrsti med tiste, ki zagovarjajo večjo vlogo *welfare mix* in v skrajnih različicah pridobiva značilnosti nemških konservativističnih predlogov o večji naslonitvi skrbi za socialno varnost na zavarovanca in njegovo neposredno socialno mrežo. Gre za klasične korporativistične predloge, saj je predvideno tudi postopno ali celo nenadno umikanje države iz prostora socialne politike« (Novak 1993, 73).

V Sloveniji v zadnjih letih najbolj odmeva poizkus privatizacije nekaterih javnih socialnih del, največ prahu vzdigujejo predlagane spremembe na področju zdravstvenega zavarovanja.

To je pripeljalo tudi do porasta nevladnih organizacij, kot je Gibanje za ohranitev in izboljšanje javnega zdravja. Ena izmed njihovih glavnih zahtev je ločitev javne od zasebne zdravstvene dejavnosti, javno zdravstvo je javna služba, ki je namenjena skrbi za zdravje ljudi in ne dobičku izvajalcev, zato naj se izvaja v neprofitnih organizacijskih oblikah. Slovenijo torej čaka še dolga pot pri oblikovanju »pravilne« socialne politike, ob tem pa se bo soočala s podobnimi izzivi kot preostala Evropa. V prvi vrsti je največji problem splošno povečanje revščine, socialnih razlik in brezposelnosti, prav tako pa tudi staranja prebivalstva.

5.2 Socialno partnerstvo in tripartni sistem

Eden od pogojev za normalno delovanje socialne države je socialno partnerstvo, kot označujemo razmerje med socialnimi partnerji – delodajalci, ki zastopajo kapital, sindikati, ki zastopajo delo, in vlado, ki zastopa državo (Miklič 1995, 1). »Socialno partnerstvo pomeni stalen proces dogovarjanja, usklajevanja in sprejemanja stališč med različnimi interesnimi skupinami pri premagovanju socialno-ekonomskih problemov« (Potočnik 1995, 1).

Gre torej za tripartno sodelovanje socialnih partnerjev, ki ga Potočnik (1996, 1) definira kot »vse oblike stikov med državo, delodajalci in delojemalci pri pripravi in izvedbi gospodarsko-socialne politike, da bi dosegli socialni mir«. Ob tem je potrebno poudariti, da se v Sloveniji izvaja tudi bipartni socialni dialog, ki poteka med delodajalci in delojemalci z namenom sklenitve kolektivne pogodbe. Poleg obeh klasičnih oblik socialnega partnerstva pa je v Sloveniji razvit tudi inštitut sodelovanja delavcev pri upravljanju podjetij. Po nemškem vzoru je bil sprejet Zakon o sodelovanju delavcev pri upravljanju, ki delavcem preko sveta delavcev, zbora delavcev ali preko predstavnikov delavcev v organih družbe omogoča sodelovanje pri upravljanju kot posameznikom.

Ideja tripartizma je v Sloveniji zaživela ob koncu devetdesetih let, prvi predlogi za sklenitev socialnega sporazuma, ki je rezultat pogajanj med socialnimi partnerji, so bili podani že leta 1991, a je do prvega podpisa tovrstnega sporazuma prišlo šele dve leti kasneje. Socialni sporazumi se običajno podpišejo za obdobje od dveh do petih let, v njem pa se opredelijo prednostne razvojne naloge z naslednjih področij: zaposlovanja, davkov, prispevkov in fiskalne politike, plače, socialne varnosti in socialnega zavarovanja, zagotavljanja pravne varnosti zaposlenih.

Potočnik (1996, 3) ob tem opozori tudi na pomembno dejstvo, da socialno partnerstvo v Sloveniji obstaja šele od osamosvojitve dalje in se zato na več točkah ne more primerjati s preostalimi evropskimi državami, saj:

- prava tradicija socialnega partnerstva še ni razvita,
- stopnja kulture dialoga je nizka,
- sporna je reprezentativnost partnerjev,
- pravo še nima ustrezne veljave pri pripravi in sprejemanju dokumentov oziroma stališč,
- delodajalci in delojemalci so formalno izključeni iz zakonodajnih postopkov.

Podobno definicijo poda tudi Dekleva (2000, 64), a ob tem tudi opozarja: »Socialno partnerstvo je v Sloveniji relativno mlado in še ni razvito do stopnje, kot jo poznajo v razvitejših zahodnih državah. Zato se še marsikje srečujemo s težavami, se učimo in iščemo optimalne rešitve, tudi s pomočjo mednarodne skupnosti. Velja pa ugotovitev, da je formalno-pravna podlaga za izvajanje načela socialnega partnerstva urejena in jo bo treba, glede na razvoj, le dograjevati.«

Ekonomsko-socialni svet

V Sloveniji se tripartno socialno partnerstvo vodi v okviru Ekonomsko-socialnega sveta (v nadaljevanju EES), ki ga Bohinc (2000, 25) definira kot institucijo socialnega partnerstva na narodno-gospodarski ravni. EES je na spletni strani vlade opredeljen kot tristranski organ socialnih partnerjev in Vlade Republike Slovenije, ustanovljen zato, da obravnava vprašanja in ukrepe, povezane z ekonomsko in socialno politiko, in druga vprašanja, ki se nanašajo na posebna področja dogovarjanja partnerjev.

V Sloveniji torej prevladuje tripartni sistem dogovarjanja, ki se je utrdil proti koncu devetdesetih let. ESS ima 15 članov in vsako leto nominirajo predsednika in njegovega namestnika. Odločitve se sprejemajo soglasno, vsak od socialnih partnerjev ima pravico do enega glasu. ESS ima dve ključni funkciji, prva je posvetovalna funkcija, saj aktivno sodeluje pri pripravi zakonodaje in drugih dokumentov. Njegova druga pomembna funkcija pa je pogajalska, saj so področja, kot so socialni sporazumi, sporazumi o politiki plač in drugi tripartni sporazumi, dogovorjena znotraj ESS.

Temeljna področja delovanja so (Ekonomsko-socialni svet 2012):

- socialni sporazum,
- socialne pravice in pravice iz obveznega zavarovanja, kot so pokojnine, invalidnine, socialne pomoči, nadomestila in drugo,
- problematika zaposlovanja in delovnih razmerij,
- sistem kolektivnega dogovarjanja,
- cene in davki,
- ekonomski sistem in ekonomska politika,
- pravna varnost,
- sodelovanje z Mednarodno organizacijo dela in Svetom Evrope ter sorodnimi institucijami v Evropski uniji in državah članicah Evropske unije,
- soupravljanje delavcev,
- sindikalne pravice in svoboščine.

5.4 Politična kultura

Zdi se, da je v slovenskem političnem prostoru ena največjih in tudi najbolj očitnih težav nizka stopnja politične kulture, na katero so vezane tudi norme in moralne vrednote. Delitev na »naše« in »njihove« tako v slovenski družbi kot na političnem parketu je ed drugim tudi ena glavnih posledic politične kulture, ki se ne more primerjati z norveškim političnim okoljem, kjer je že vrsto desetletij dosežen političen in družben kompromis o skupnih normah in moralnih vrednotah. Lukšič (2006, 9) trdi, da je slovenska družba razdeljena na tri poglobitve subkulture, ki so organizirane v družbene stebre. Temeljni problem slovenske politike je v tem, da mora najti način sobivanja med temi tremi stebri. Kot še zapiše Lukšič, je prav od rešitve tega strateškega problema odvisna dolgoročna stabilnost političnega sistema.

Podobno tudi Kolenc (2006, 778) trdi, da je ena ključnih težav slovenskega političnega sistema prav nerazvita politična kultura. Zagovarja namreč tezo, da je Slovenija v velikem politično kulturnem zaostanku s primerljivimi državami, če opazujemo dejavnike zgodovinskega ozadja in zunanje dejavnike vpliva, če ocenjujemo pomen zgodovinskih dogodkov in profila države ali pa njeno državotvorno tradicijo. Pomanjkanje državotvorne tradicije po mnenju Kolenca izhaja iz tega, ker je Slovenija samostojna država šele od leta

1991 naprej, vse to pa se kaže predvsem v nizki stopnji spoštovanja političnih pravic in državljskih svoboščin in v strukturnih problemih socialnega in političnega sistema. Kolenc (2006, 779) doda tudi, da je uspešen prehod v moderne oblike demokracije odvisen predvsem od učinkovitosti in konceptualnih rešitev pri gradnji novega političnega sistema – od ustrezne delitve oblasti na izvršno, zakonodajno in sodno oblast.

Lukšič (2006, 87) meni, da so se tri veje politične kulture v zadnjih letih še bolj oblikovale v stebre oziroma tabore kot v preteklih petdesetih letih. Gre za tri bloke: katoliškega, liberalnega in socialističnega, kjer ima vsak svojo strukturo, identiteto in svoje načelo delovanja. Ob tem opozarja, da so mediji (zlasti rumeni) v javnosti oblikovali napačno predstavo, da gre predvsem za dva bloka, saj naj bi liberalni in socialistični sovpadala. Šlo naj bi za binarno predstavo moderne politike, ki (kot smo že spoznali v zgodnjem delu) slovensko politiko deli na »levico« in »desnico«, kar je razširjeno zlasti v anglosaksonskem polju.

Ustebrenost v Sloveniji

Poznavanje in razumevanje treh stebrov oziroma boljše rečeno treh političnih konceptov je pomembno zlasti za lažjo pojasnitev aktualnega stanja v Sloveniji, ki ga bomo na posameznih primerih podrobneje pogledali v zadnjem delu tega poglavja.

Pri katoliškem stebru gre za idejo o popolnoma zaprti skupnosti (Lukšič 2006, 88), kjer ima elita tabora popoln nadzor nad dogajanjem na nižjih ravneh in z močno organizacijo lahko močno vpliva na nacionalno raven ne glede na izid volitev. Ideja je torej, da se posameznik rodi v katoliškem stebru, se v njem vzgaja in v njem tudi umre. V slovenskem prostoru je daleč najbolj prepoznavna stranka katoliškega tabora SDS, ki je po reorganizaciji bloka leta 2002 prevzela bolj laično in neoliberalno usmerjenost. V ta tabor štejemo tudi stranki NSi ter SLS. Prav te stranke so, kot smo že spoznali, tvorile vladno koalicijo (plus Desus) med letoma 2004–2008, podobno pa se je zgodilo tudi po predčasnih volitvah konec leta 2011.

V primerjavi s katoliškim stebrom je socialistični (oziroma ga lahko imenujemo tudi socialdemokratski) slabše organiziran, saj v Sloveniji ni tako lastniško, kadrovsko, poslovno in profesionalno organizacijsko usidran kot katoliški tabor, ki ima za seboj razdelan aparat (Lukšič 2006, 88). Tudi v političnem smislu je precej bolj zgubljen, saj je najbolj tipična stranka SD, sem pa bi lahko deloma šteli tudi Desus in SNS, ki pa je (začasno?) izginila s

političnega prizorišča. Temeljna pozitivna vrednota tega bloka je delavstvo, torej ljudje, ki živijo od svojega dela in ne od lastninskega monopola oziroma monopola moči.

Liberalni tabor je od vseh treh še najbolj prazen, vendar dobro organiziran, piše Lukšič (2006, 92). Model sloni na principih delovanja tržne družbe in politike, po letu 2004 je dobil močno javno izpostavo z neoliberalnimi ekonomisti in celo institucionalno kritje v novi vladi. Ker ni tako obremenjen z moderno zgodovino kot katoliški in socialdemokratski tabor, je imel v devetdesetih letih politično prednost, ki pa jo je očitno že zapravil. Tipična predstavnicca je stranka LDS, ki v gospodarstvu tudi najbolj odločno zagovarja liberalizem, a je v zadnjih letih prav tako izginila s političnega prizorišča. Sem bi lahko uvrstili tudi stranko Zares, ki pa je po aferi Ultra prav tako postala zunajparlamentarna stranka.

Kam uvrstiti nove stranke?

Posebno poglavje so nove stranke, ki so se oblikovale pred predčasnimi parlamentarnimi volitvami leta 2011. Stranka Pozitivna Slovenija (PS) pod vodstvom ljubljanskega župana Zorana Jankovića je celo dobila večino na predčasnih volitvah, a prvak stranke ni uspel postati premier, saj ni uspel sestaviti koalicije, med drugim prav zaradi različnih ideoloških stališč med strankami »levice«. V statutu stranke so izpostavili predvsem pomen dela, večkulturne družbe, zavzeli so se za »pravično družbo in pravno državo«. Omenili so tudi politično kulturo, ki naj bi bila zgled družbenega soglasja in vir zaupanja (Pozitivna Slovenija 2012). Težko pa je stranko uvrstiti v enega od taborov (zagotovo ne sodi v katoliškega), saj se vodstvo Pozitivne Slovenije še ni odločilo, v kateri tabor bodo vstopili. Pojasnili so, da jih na evropski ravni v svoje vrste vabijo tako evropski socialdemokrati (PES) kot tudi liberalci (ALDE). Čeprav bi morali odločitev o tem sprejeti že jeseni, se tudi na kongresu, ki je potekal 12. januarja 2013, o tem niso izrekli. V začetku leta 2013 so sprejeli tudi »temeljno listino – Slovenija 2020«, v kateri so med glavnimi problemi prepoznali tudi »šibitev socialne države, ki ne zmore blažiti prevelikih razlik med državljanji« (Pozitivna Slovenija 2012).

Oktobra leta 2011 je na politično prizorišče stopila še ena nova stranka – gre za Državljsko listo Gregorja Viranta (DL), ki je nato tudi stopila v vladno koalicijo. Sami sebe so uvrstili v »prostor politične sredine, ki jo v tradicionalnih evropskih demokracijah zasedajo liberalne in demokratske stranke«. Dodajo, da so stranka z močno poudarjenimi liberalnimi vrednotami, torej zagovarjajo večjo osebno svobodo posameznikov, ki bi morali imeti možnost izbire lastne poti. V programskih izhodiščih so v okviru socialne države zapisali, naj država ne

upravlja gospodarstva, ampak naj zagotovi učinkovit sodni, upravni, zdravstveni, izobraževalni in socialni servis (Državljanska lista 2012).

Omeniti velja tudi gibanje za Trajnostni razvoj Slovenije (TRS) pod vodstvom nekdanjega varuha človekovih pravic Matjaža Hanžka, ki je sicer sprva poželo veliko simpatij s strani družbeno-civilne družbe, toda po formiranju DL in PS je stranka na volitvah ostala zunaj vrat parlamenta. V svojem programu, ki so ga zanimivo zapisali v ženski obliki, so se že v izhodišču postavili proti »neoliberalni protikrizni strategiji in ukrepom«. Želijo oblikovati nov trajnostni koncept, ki bo zagotavljal blaginjo za vse državljane in državljanke Slovenije in bo omogočal kakovostno življenje prihajajočim rodovom. Eden glavnih ciljev je ustvariti pogoje, da bo socialna in ekonomska varnost posameznice in njene družine temeljila na varni in kakovostni zaposlitvi, institucije socialnega sistema pa bi skrbele le za ljudi, ki začasno ali trajno tega ne zmorejo sami (Gibanje za trajnostni razvoj 2012).

5.5 Gospodarstvo v krizi

Na primeru Norveške smo spoznali, da je potrebno imeti za učinkovito delovanje socialne države in ustrezen obseg njenega delovanja tudi uspešno gospodarstvo, ki preko proračunskih sredstev financira delovanje državnega aparata. Logika pri tem je povsem preprosta – manj denarja v proračunu hkrati pomeni skrčen obseg funkcij socialne države in obratno. Če smo na primeru Norveške lahko govorili o uspešnem gospodarstvu, ki temelji na tripartnem sistemu oziroma uspešnem sodelovanju politike, izobraževalnih ustanov in delodajalcev, je slika v Sloveniji precej drugačna. Lahko bi dejali, da je Slovenija vse do začetka krize leta 2008 v Evropi in tudi v svetu pravzaprav veljala za zgodbo o uspehu. Po osamosvojitvi leta 1991 smo namreč iz socializma relativno uspešno prešli v tržno gospodarstvo, kjer smo se usmerili predvsem na tuje trge. Sloveniji je šlo na roko tudi dejstvo, da smo bili že pred osamosvojitvijo prisotni na trgih zahodne Evrope.

Vse od osamosvojitve dalje smo imeli namreč visoko gospodarsko rast, v povprečju je ta znašala 4 odstotke BDP (Ministrstvo za gospodarstvo 2012), kar nas je uvrščalo v sam vrh najuspešnejših tranzicijskih držav. Toda nato je sledilo »zloglasno« leto 2008, ki je pozitivne kazalce obrnilo na glavo. Kot piše ekonomski oddelek slovenskega veleposlaništva v Berlinu, je začela gospodarska rast blago rasti že v 2. četrtletju 2009, vendar tako počasna rast ni

mogla odtehtati ostrega padca v letu 2008 in prvem četrtletju 2009, zato je Slovenija leto 2009 zaključila negativno. Leti 2010 in 2011 sta pomenili delno izboljšanje, vendar zaradi pomanjkanja nekaterih strukturnih reform in pa tudi W oblike krize, ki je prešla v dolžniško krizo (le-ta pa bo imela vpliv tudi na realno gospodarstvo), še ni ujela takšnih stopenj rasti, ki bi zmanjšale zaostanek za povprečjem BDP EU 27.

Nizko gospodarsko rast spremlja tudi visoka oziroma naraščajoča stopnja brezposelnost (glej tabelo 5.1). Vse od začetka kriza je brezposelnost v strmem porastu, leta 2010 je tako stopnja brezposelnosti prvič po letu 2004 preseгла mejo 10 odstotkov, kar pomeni, da je bilo brez dela več kot 100.000 prebivalcev. Prav delovna mesta oziroma izguba le-teh je eden od pglavlnih razlogov, ki je na ulice prignal veliko število protestnikov, kar bomo podrobneje spoznali v zaključku poglavja. Nereden vir dohodka namreč vpliva na kakovost življenja posameznika, hkrati pa to vpliva tudi na državni proračun, ki ima tako na voljo manj sredstev za opravljanje tekočih storitev.

Tabela 5.1 : Brezposelnost v Sloveniji med letoma 2004–2011

Leto	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Registrirana brezposelnost	92.826	91.889	85.836	71.336	63.216	86.354	100.504	110.448
Stopnja registrirane brezposelnosti (v %)	10,3	10,2	9,4	7,7	6,7	9,1	10,7	11,8

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2004–2011).

Lajh ugotavlja (2003, 198), da je prihodnost Slovenije (gledano z gospodarskega stališča) odvisna od treh dejavnikov, ki jih je Norveška skozi zgodovino že osvojila in jih tudi uspešno uporablja. Potrebno bo namreč imeti sposobnost oblikovati vizijo prehoda v bolj uspešno družbo, postaviti ustrezne cilje in vzvode za njihovo doseganje ter doseči razvojni konsenz vseh socialnih partnerjev o velikem razvojnem naporu za motiviranje in krepitev znanja ter drugih zmogljivosti. Ob tem bi dodali, da morajo biti v ta inovacijski proces vključene tudi

izobraževalne ustanove, ki zagotavljajo dotok sveže, mlade in z idejami polne delovne sile, kar predstavlja enega od temeljev gospodarskega napredka.

Tudi Slovenija pri iskanju rešitev sledi evropskemu trendu stroge varčevalne politike, kar med drugim pomeni tudi odpuščanje v javnem sektorju ter krčenja sredstev, namenjenih področju socialne politike. Soditi o tem, ali je to pravilna rešitev, je pravzaprav trenutno nemogoče, toda ob tem velja izpostaviti pomislek enega vodilnih svetovnih ekonomistov Paula Krugmana. V knjigi *Ustavimo to krizo takoj!* (2012, 5) je ostro kritiziral evropske varčevalne ukrepe, saj so Američani uporabili druge rešitve, ki so se izkazale za bolj uspešne. Evropa in ZDA sta se od konca leta 2007 do začetka leta 2010 spopadali z recesijo in naraščajočo brezposelnostjo. Po letu 2010 pa so se v ZDA, ki se ne gre stroge varčevalne politike, pričela ustvarjati nova delovna mesta, gospodarska krivulja se je dvignila, medtem ko je Evropa (tudi Slovenija) še naprej v rdečih številkah.

5.6 Kje smo in kako naprej?

Trenutno stanje razmer v slovenski družbi (tudi na političnem in gospodarskem prizorišču) je vsej prej kot rožnato. Gospodarska in finančna kriza je namreč Slovenijo zlasti v zadnjih nekaj letih prizadela zelo močno na praktično vseh področjih. Dogodki, ki se zdijo kot nov mejnik v slovenski zgodovini, so se začeli konec leta 2011, ko smo bili priča prvim predčasnim volitvam v zgodovini, do začetka leta 2013 se je situacija le še zaostрила – prišlo je namreč do številnih protestov, črne gospodarske napovedi, zdi se, da bo razpadla tudi nova vlada.

Konec leta 2011 je bilo množično nezadovoljstvo prebivalstva z delom levosredinske vlade pod vodstvom predsednika vlade Boruta Pahorja. Slabi ekonomski kazalci (visoka stopnja brezposelnosti, naraščajoči javni dolg države) ter nujne predlagane strukturne reforme (trg dela, pokojninska) so na koncu tudi pripeljali do predčasnih parlamentarnih volitev. Državljeni so namreč ob podpori sindikatov in opozicije na referendumu zavrnili predlog strukturnih reform, saj so jih občutili kot oster poseg v svoje socialne pravice, največ prahu je dvignil načrtovani dvig starosti upokojitve. Sledile so predčasne volitve, na katerih je največ glasov dobila stranka Pozitivna Slovenije pod vodstvom Zorana Jankovića, ki pa mu ni uspelo sestaviti vlade, saj ni zbral dovolj poslanskih glasov. Novo vlado so tako oblikovale

desnosredinske stranke, kot novi primer je prisegel predsednik SDS Janez Janša. Stranke Nsi, DeSuS, SDS in SLS so podpisale tudi novo koalicijsko pogodbo za obdobje 2012–2015, kjer so bili že nastavljeni obrisi smeri razvoja socialne države v prihodnjih letih. Pred oblikovanjem vlade in razdelitvijo ministrskih stolčkov so se koalicijske stranke v varčevalnem duhu dogovorile, da bodo skrčile število ministrstev, ki so jih znižale na enajst. Ena izmed svetlih točk nove koalicijske pogodbe je bila predvidena ustanovitev državne tehnološke univerze do leta 2014, ki bo svoje delovanje tesno povezala s potrebami gospodarstva. Kot je zapisano v koalicijski pogodbi, bo posebnost univerze v bistveno večji mednarodni odprtosti in hkrati intenzivnejši povezanosti z gospodarstvom. Toda ob tem je potrebno na tem mestu poudariti, da je bila hkrati predvidena tudi delitev Univerze v Ljubljani, hkrati pa je ta vlada zagovarjala tudi večjo privatizacijo šolstva ter ukinjanje nekaterih programov v imenu varčevalnih ukrepov. V koalicijski pogodbi je bila predvidena tudi uvedba sistema »odličnih raziskovalnih centrov«, kot ga že poznajo na Norveškem in se je izkazal za učinkovitega.

Toda tudi vlada Janeza Janše se je že po vsega dobrem letu dni delovanja znašla pred razpadom – javnomnenjske ankete so razkrivale rekordno nizko stopnjo podpore prebivalstva, gospodarski kazalci se niso izboljšali, na ulicah so se začele zbirati vse večje množice protestnikov, hkrati pa se je nadaljeval trend afer, ki že desetletje »trga« slovensko politično sceno. Sodu je dno izbilo poročilo protikorupcijske komisije, ki je bilo izjemno kritično do prvaka stranke SDS Janše in predsednika PS Jankovića. Kaj se bo zgodilo v prihodnjih mesecih oziroma letih je praktično nemogoče napovedati, toda že sedaj je jasno, da se nam obetajo spremembe tako v civilni družbi kot tudi v politični sferi.

Varčevanje na račun socialne države

Vlada pod vodstvom premiera Janše se je lotila zahtevnih strukturnih reform, saj se je zavzeto ukvarjala predvsem s pokojninsko reformo in reformo trga dela. S tem je odgovorila na namige Evropske unije, kjer se Slovenija v zadnjem obdobju večkrat omenja kot država, ki bo potrebovala evropska sredstva za izhod iz krize. Vzporedno s predlogi reform se je pričelo tudi strogo proračunsko varčevanje, kjer pa so nemalokrat na udaru prav najbolj občutljivi sektorji, največ prahu je dvignilo nižanje sredstev, namenjenih za javno šolstvo in zdravstvo. Državni zbor je namreč maja 2012 sprejel zakon za uravnoteženje javnih financ (ZUJF), ki je vplival na kar 40 zakonov in vsebuje ukrepe, s katerimi se je med drugim zmanjšal obseg socialne države, a naj bi se na ta račun v državno blagajno steklo več denarja.

Med najbolj problematičnimi ukrepi, ki zagotovo vplivajo oziroma znižujejo samo kakovost življenja državljanov, so (povzeto po ZUJF-u):

- nižanje pokojnin (najvišja državna pokojnina lahko po novem znaša 1.450 evrov), nižanje zdravstvenih stroškov, ki jih krije osnovno zdravstveno zavarovanje, znižala so se tudi nadomestila za bolniško odsotnost,
- starševsko nadomestilo se je znižalo na 90 odstotkov (polno ostane le, če osnovna plača znaša manj kot 793 evrov),
- denarno nadomestilo bo sedaj prve tri mesece znašalo 80 odstotkov osnove, v naslednjih 9 mesecih 60 odstotkov, nato pa le še 50 odstotkov,
- med 15. julijem in 15. avgustom študenti nimajo pravico do subvencionirane prehrane, do državne subvencije za dijaško prehrano bodo sedaj upravičeni le tisti iz socialno ogroženih družin,
- ukinitvev subvencij mladim družinam za prvo reševanje stanovanjskega vprašanja.

Državljeni ne zaupajo več politiki in institucijam

Kot smo že omenili, po dobrem letu dni vladavine premiera Janše ni situacija v Sloveniji nič boljša – najbolj zaskrbljujoče je dejstvo, da zelo hitro upada zaupanje državljanov v politike in državne institucije. Zgodba, ki se je pripetila Pahorju, se namreč sedaj dogaja tudi Janši, kar med drugim pomeni nezaupnico celotni slovenski politiki. Izsledki raziskave Politbarometer (Center za raziskovanje javnega mnenja 2012) kažejo, da kar 85 odstotkov državljanov ni zadovoljnih z demokracijo v Sloveniji. Vlade Janeza Janše ni podpiralo kar 73 odstotkov državljanov, ki pa so očitno tudi na splošno izgubili zaupanje v politične stranke. 52 odstotkov anketirancev namreč ne bi volilo nobene od možnih strank, hkrati pa je zaskrbljujoče tudi dejstvo, da državljeni ne zaupajo več niti državnim institucijam. Nezadovoljstvo z delom vlade pa še bolj razkrivajo številke druge opravljene javnomnenjske raziskave (Ninamedia 2013). Kar 78,9 anketirancev je namreč delo vlade označilo kot neuspešno. V primeru predčasnih volitev bi doma ostalo okoli 24 odstotkov volilnih upravičencev, največja koalicijska stranka SDS bi dobila vsega 12,2 odstotka glasov, največja opozicijska stranka PS pa le sedem odstotkov. V parlament se ne bi uspelo uvrstiti strankama Desus (3,2 %) in NSi (2 %).

Rešitev: druga republika?

Eno izmed glavnih vprašanj je sedaj, kako naprej. Pred časom je bilo veliko pozivov o »resetiranju« naše države oziroma ustanovitvi tako imenovane »druge republike«. Zdelo se je, da je trenutna kriza pravzaprav odlična priložnost za ponovno ovrednotenje obstoječega sistema in njegova korekcija oziroma nov začetek. Pogosto se je za vzor omenjala Francija, ki ima trenutno »peto republiko« in je že prehodila dolgo demokratično pot, na kateri so preoblikovali, posodobili in udejanjili družbeno-politični prostor. Razpravo je pravzaprav sprožil Janez Janša, katerega stranka SDS je v začetku leta 2011 pripravila besedilo nove ustave, ki naj bi državo popeljala v novo obdobje, v katerem bi se uspešneje spopadli s trenutno krizo, prav tako pa tudi krizo vrednot in norm. Šlo naj bi torej za spremembo političnega sistema, v ta proces pa je malce presenetljivo povabil vse politične stranke v državi.

Za idejo drugačne države oziroma druge republike se je že pred časom izrekel tudi Jernej Pikalo. Po njegovem mnenju naj bi druga republika – ne samo na ravni države, pač pa tudi na ravni institucij, države – vpeljala drugačen način imenovanja organov, ki ne bi povzročil tolikšnih delitev. »Če je bila prva republika velik projekt nacionalne države, bi druga republika presešla blokovske delitve, na novo definirala razmerja med institucijami v političnem sistemu, okrepila pomen javnega,« je v Mladini razmišljal Pikalo (Trampuš, 2009).

Težko je torej napovedati, kaj v prihodnjih letih čaka Slovenijo, toda zdi se, da bo preteklo še kar nekaj časa, preden se država izvleče iz primeža gospodarske in tudi politične krize ter stopi na pot razvoja in blagostanja za vse državljane. Kot vse kaže, se obetajo namreč nove predčasne volitve, kar bi lahko imelo (oziroma tako vsaj upa večina državljanov) kot posledico tudi višjo raven politične kulture. Kot zaključí Lukšič (2006, 94), ima ustebrena družba, kakršna je slovenska, težave s strukturno stabilnostjo. Za takšno družbo naj bi bila velika koalicija vseh strank najboljše zagotovilo za zdravo in stabilno demokracijo, saj omogoča, da so vsi bloki kadrovske in simbolno zastopani v organih oblasti, s čimer se noben potencial ne izgubi.

6 Zaključek

Na teoretičnih in tudi konkretnih primerih smo spoznali, da lahko tudi tako majhna država, kot je Norveška, skozi čas in v imenu nacionalnega interesa v pravem pomenu besede razvije političen sistem oziroma socialno državo, ki zagotavlja visok standard za praktično celotno družbeno sfero na vseh področjih. Po analizi norveškega modela države blaginje bi lahko zaključili, da ključ do uspeha leži v politiki, v kateri vlada konsenz o temeljnih vrednotah družbe ter uspešnem in predvsem konstruktivnem družbenem dialogu, v katerem so ustrezno zastopane vse tri strani (politika, delodajalci in delojemalci). Socialni partnerji namreč z roko v roki oblikujejo gospodarsko-politični sistem, ki odgovarja vsem vpletenim in vodi na pot blaginje za vse državljane.

Trdno in predvsem stabilno gospodarstvo je eden od ključnih elementov, ki omogoča razvejan in razdelan državni aparat. Že sama definicija socialne države namreč govori o celoti državne ureditve, ki s socialno politiko skrbi za kakovost življenja ter varnost in blaginjo državljanov, zlasti v kriznih časih. Posledice norveškega tripartnega sistema sodelovanja socialnih partnerjev in usklajene politične elite tako prinašajo s seboj številne pozitivne učinke. Norvežani veljajo za ene najbolj srečnih ljudi na svetu, ki imajo skorajda brezplačen izobraževalni sistem, stopnja brezposelnosti je na zavidljivo nizki ravni, politika pa uživa polno podporo volivk in volivcev. Kritiki sicer opozarjajo, da ima država ob tem tudi najvišjo davčno stopnjo na svetu, toda pobrana sredstva se nato preko proračunskih izdatkov spet namenijo za izvajanje nalog socialne države.

Norveška oblika socialne države nam lahko služi kot ideal oziroma nekakšen svetilnik pri reševanju krize, ki je Slovenijo v svoj primež prijela konec leta 2008 in traja že dolgih pet let. Posledice krize se v naši državi odražajo na vseh ključnih področjih (političnem, družbenem, kulturnem, gospodarskem), ki so pomembna za normalno delovanje demokratične države. Gospodarstvo se je namreč znašlo v težkem položaju, o čemer priča tudi občuten padec BDP in rekordna stopnja brezposelnosti. Vladni varčevalni ukrepi so nemalokrat posegli prav v krčenje državnega aparata in posledično tudi v sam obseg socialne države, ki se nezadržno krči. Ukrepi zaenkrat niso prinesli zelenega učinka, temveč so se izkazali kot nasprotno produktivni – nezadovoljstvo prebivalstva vse bolj narašča, sama politika pa je danes še bolj razdvojena, kot je bila v preteklih letih.

Pred Slovenijo v prihodnjih letih tako brez dvoma ležijo številni pomembni izzivi, kot sta prav reševanje gospodarstva ter preoblikovanje oziroma »čiščenje« politike, ki ni zmožna konsenza v dobro celotne države, hkrati pa jo zaznamujejo tudi številni koruptivni dejavniki. Državljeni so svoje nezadovoljstvo jasno in glasno izrazili na protestih, ki so vse bolj pogosti. Zanimivo je predvsem sporočilo teh protestov, ki so se začeli konec leta 2012 in se nadaljevali tudi v prihodnje leto, saj protestniki izražajo nezadovoljno tako z »levim« polom kot tudi »desnim« ter zahtevajo odhod »nesposobnih in skorumpiranih politikov«. Ob tem nemalokrat opozarjajo tudi na dejstvo, da se socialna država v Sloveniji krči in temu ostro nasprotujejo. Državljeni so na ta način odrekli podporo praktično vsem političnim strankam in njihovim predsednikom, posebej zaskrbljujoče pa je dejstvo, da so ob tem izgubili tudi zaupanje v demokratične institucije v državi.

Ob koncu diplomske naloge lahko potrdimo osrednje raziskovalno vprašanje, saj se zdi, da bi norveški socialni model lahko pomagal Sloveniji pri iskanju ustreznih rešitev iz trenutnega položaja. Norveška je namreč že prehodila dolgo demokratično pot in na podlagi spodrseljajev in napak v preteklosti razvila sodoben socialni model, ki navsezadnje uspešno kljubuje tudi sami gospodarski krizi. Slovenija, ki še išče svojo pravo identiteto in velja za »mlado« demokratično državo v razvoju, bi se tako lahko izognila nekaterim nepotrebnim preizkušnjam in hitreje našla rešitve ter stopila na pot blaginje in blagostanja za svoje državljane. Vse prevečkrat se zdi, da demokratične institucije v Sloveniji še niso resnično zaživele, medtem ko Norveška na drugi strani že desetletje prisega na socialdemokratske vrednote, ki so se vsaj v tem primeru izkazale za pravične oziroma učinkovite. Zdi se, da se Slovenija nagiba v smer minimalistične socialne države, ki ščiti posameznika le v kriznih situacijah, Norveška pa je tipični primer maksimalističnega tipa.

Na tem mestu je potrebno izpostaviti eno od ključnih težav, ki se je razkrila v raziskovalnem delu. Na Norveškem vlada med strankami političen konsenz, kjer so nekatera vprašanja, kot so blaginja otrok, javno in brezplačno zdravstvo in šolstvo ter skrb za upokojence, vedno v ospredju. Prav odsotnost konsenza oziroma vsaj politične volje, da bi stranke poskušale do leta tudi priti, je v Sloveniji pripeljala do te krize, s katero se soočamo v zadnjih letih. Čeprav se v medijih občasno pojavijo pojmi, kot sta »nacionalni interes« in »skupno delovanje v dobro slovenske države«, pa smo lahko videli, da ostajajo samo prazne besede in neizpolnjene obljube. Še naprej se namreč v Sloveniji odvija politična bitka med tremi bloki (katoliški, liberalni in socialistični), medtem ko so nezadovoljni državljani vse bolj naklonjeni ideji neke

vrste tehnične vlade oziroma ljudem (strokovnjakom), ki niso obremenjeni s strankarsko pripadnostjo in bi bili zato pri svojem delovanju bolj avtonomni. Ob tem med državama obstaja tudi bistveno drugačno razumevanje etičnih norm in morale v političnem prostoru, torej politične kulture. Medtem ko norveška politična elita stremi k visokim etičnim standardom, trdni zavezanosti k boju proti korupciji in klientelizmu ter transparentnemu delovanju v skladu z demokratičnimi normami, se zdi, da slovenska politika za kaj takšnega nima prave volje in šteje le boj za oblast. Po prvih predčasnih volitvah leta 2011 je tako sedaj jasno, da bo tudi nova vladna »desnosredinska« koalicija pod vodstvom premiera Janeza Jaše razpadla po vsega dobrem letu dni delovanja, politična kriza pa se bo s tem le še podaljšala.

V Sloveniji bomo prav zato v naslednjih letih nedvomno pričala številnim prelomnim spremembam, za kar pa bodo malce presenetljivo očitno poskrbeli kar sami državljani, ki večkrat omenjeno krizo tudi najbolj občutijo. Državljeni namreč svoje nezadovoljstvo prvič v zgodovini samostojne Slovenije izražajo tudi na protestih, ki jih ne organizirajo sindikati, ampak so plod delovanja družbene sfere oziroma posameznikov. Težko je presoditi, v katero smer bo odplula Slovenija, dejstvo pa je, da državljani zaradi nezaupanja politični eliti in državnim institucijam želijo več besede pri odločanju, torej želijo neke vrste neposredno demokracijo. Antični model tovrstne participacije državljanov v sodobnem času ni izvedljiv, hkrati pa so primeri iz preteklosti večkrat pokazali, da je tudi volja prebivalstva vse prevečkrat podvržena manipulaciji politike.

Namen naloge je bil pokazati, da tudi majhne države, kot sta naša država in Norveška, zmorejo preko funkcij socialne države poskrbeti zase in za blaginjo državljanov, ne glede na okoliščine, ki vladajo v mednarodnem okolju. Slovenija bi se od Norveške lahko naučila predvsem naslednjih stvari: potrebujemo stabilen politični sistem, kjer bi politične stranke in akterji resnično delovali v smeri dobrobiti za celotno prebivalstvo in bi bili pri tem pripravljeni sodelovati z roko v roki oziroma biti pripravljeni na kompromise. Pri svojem odločanju bi slovenska politika v večji meri morala upoštevati tudi mnenje preostalih socialnih partnerjev, kot to že desetletja počnejo na Norveškem. Koncept se je namreč izkazal za zelo učinkovitega in se navsezadnje omenja tudi kot bodoči vseevropski model.

7 Literatura

1. Agencija Ninamedia. 2013. *Vox populi – aktualna vprašanja*. Dostopno prek: <http://www.ninamedia.si/vprasanja.php?mesec=jan13> (3. december 2012).
2. Bobbio, Norberto. 1998. At the beginning of history. *New left review* I (231). Dostopno prek: <http://newleftreview.org/I/231/norberto-bobbio-at-the-beginning-of-history> (12. januar 2013).
3. Bohinc, Rado. 2000. *Nova delovna razmerja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
4. Borut Pahor. 2012. *Izjava o nujni narodne enotnosti za izhod iz krize*. Dostopno prek: <http://www.borutpahor.si/zmoremo-samo-skupaj-izjava-o-nuji-narodne-enotnosti-za-izhod-iz-krize/> (8. oktober 2012).
5. Center za raziskave javnega mnenja. 2012. *Politbarometer 9/2012 – Javnomnenjske raziskave o odnosu javnosti do aktualnih razmer in dogajanj v Sloveniji*. Dostopno prek: http://www.cjm.si/sites/cjm.si/files/file/raziskava_pb/PB9-12.pdf (3. december 2012).
6. Christensen, Tom in Per Laegreid. 2003. *Trust in government – the significance of attitudes towards democracy, the public sector and public sector reforms*. Dostopno prek: <http://www.ub.uib.no/elpub/rokkan/N/N07-03.pdf> (8. februar 2013).
7. Črnak, Meglič Andreja. 1998. Socialni sistemi na preizkusu. V *Evropska socialna in zaposlovalna politika*, ur. Danilo Tomšič, 9–15. Ljubljana: Kalandrovo društvo.
8. Deacon, B. Editor. 1992. *The New Eastern Europe; Social Policy, Past, Present, Future*. London: Sage Publications.
9. Dekleva, Janez, Suzana Geržina, Franci Klaužer, Janja Meglič, Mišo Palandačič, Metka Roksandik, Bojan Sever in Zvone Vodovnik. 2000. *Socialno partnerstvo v poklicnem in*

strokovnem izobraževanju v Sloveniji. Ljubljana: Nacionalni observatorij Slovenije za poklicno in izobraževanje in usposabljanje.

10. *Dnevnik.si*. 2010. Ali je Slovenija še socialna država? Turk odgovoril na vprašanje varuhinje človekovih pravic, 27. julij. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/1042376776> (5. avgust 2012).

11. Državljska lista. 2013. *Politični manifest Državljske liste – vizija za uspešno in liberalno Slovenijo*. Dostopno prek: <http://www.d-l.si/index.php?item=63&page=static> (8. januar 2013).

12. *Ekonomsko-socialni svet*. Dostopno prek: <http://www.ess.si/> (10. oktober 2012).

13. Epsing-Andersen, Gosta. 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. New Jersey: University Press.

14. Fitzgerald, Sara Jane. 2003. *Scandinavia's Changing Political and Economic Landscape*. Dostopno prek: www.heritage.org/resarch/features/index/chapters/pdfs/index2003_chap4.pdf (20. oktober 2012).

15. Giddens, Anthony. 1998. *Third way: The renewal of social democracy*. Cambridge: Polity Press.

16. Goodin, Robert E., Bruce Headly, Rudd Muffels in Henk-Jan Dirven. 1999. *The real worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Cambridge University Press.

17. Jaklič, Marko. 2005. *Poslovno okolje podjetja*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

18. Kolenc, Janez. 2006. Politična kultura med diktaturo in demokracijo. *Teorija in praksa* 43 (5/6): 776–791.

19. Kopač, Anja. 2004. *Aktivacija – Obrat v socialni politiki*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
20. Kresal, France. 1998. *Zgodovina socialne in gospodarske politike v Sloveniji*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
21. Krugman, Paul. 2012. *Ustavimo to krizo takoj!* Ljubljana: Modrijan.
22. Kolarič, Zinka. 1992. From socialist to post-socialist social policy. V *Social policy in Slovenia: between tradition and innovation*, ur. Ivan Svetlik, 15–32. Aldershot: Avebury.
23. --- 2000/2001. *Predavanja pri predmetu Sociologija socialne politike. (lastni zapiski)*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
24. Kuhnle, Stein. 1998. *The Nordic approach to general welfare*. Dostopno prek: <http://www.nnn.se/intro/approach.htm> (6. marec 2012).
25. Kropivnik, Samo. 2001. Vsebina ideološkega kontinuuma levo-desno v Sloveniji v preteklem desetletju. V *Demokratski prehodi II: Slovenija v primerjavi z nekdanjimi jugoslovanskimi republikami*, ur. Danica Fink Hafner in Miro Haček, 138–170. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
26. Leibfried, Stephan. 1993. Towards an European Welfare State? On integrating Poverty Regimes in the European Union. V *New perspectives on the welfare state in Europe*, ur. Catherine Jones, 133–156. London: Routledge.
27. Lukšič, Igor. 2006. *Politična kultura (Političnost morale)*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
28. --- in Jernej Pikalo. 1999. Boj za sredino: Liberalne tradicije na Slovenskem. *Teorija in praksa* 36 (1): 112–128.

29. Mednarodni denarni sklad. 2012a. *IMF Executive Board Concludes 2012 – Article IV Consultation with Norway*. Dostopno prek: <http://www.imf.org/external/np/sec/pn/2012/pn1209.htm> (10. januar 2013).
30. --- 2012b. *IMF Executive Board Concludes 2012 – Article IV Consultation with the Republic of Slovenia*. Dostopno prek: <http://www.imf.org/external/np/sec/pn/2012/pn12134.htm> (10. januar 2013).
31. --- 2012c. *Luxembourg – 2012 Article IV Consultation*. Dostopno prek: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2012/cr12160.pdf> (10. januar 2013).
32. --- 2012č. *World economic outlook – Coping with High Debt and Sluggish Growth*. Dostopno prek: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/02/pdf/text.pdf> (10. januar 2013).
33. Miklič, Gregor. 1995. Socialno partnerstvo (delojemalski vidik). *Podjetje in delo* 21(5–6): 828–833.
34. Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport. 2009. *Norveška - bela knjiga o začetnem izobraževanju osnovnošolskih učiteljev*. Dostopno prek: http://www.eurydice.si/index.php?option=com_content&view=article&id=1389:norveka-bela-knjiga-o-zaetnem-izobraevanju-osnovnoolskih-uiteljev&catid=108:reformatore&Itemid=360 (3. oktober 2012).
35. --- 2011. *Socialna razsežnost visokega šolstva v evropskih državah – Slovenija in najrazvitejše socialne države*. Dostopno prek: http://www.eurydice.si/index.php?option=com_content&view=article&id=5078:socialna-razsenost-visokega-olstva-vevropskih-dravah&catid=103:tema-meseca&Itemid=355 (26. januar 2013).
36. MMC RTV Slovenija. 2012. *Leto dni po Breiviku: Izzivi za norveško demokracijo*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/leto-dni-po-breiviku-izzivi-za-norvesko-demokracijo/287844> (15. oktober 2012).

37. --- 2013. *Štrukelj: Ljudje si zdaj želijo povedati, kaj si mislijo o našem skupnem življenju*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/slovenija/strukelj-ko-bo-plicanic-odstopil-si-bomo-oddahnili-in-sli-naprej/300782> (23. januar 2013).
38. Norveška vlada. 2013. *Government.no – Information from the government and the Ministries*. Dostopno prek: <http://www.regjeringen.no/en/dep.html?id=933> (1. februar 2013).
39. Norway – the official site in United States. 2013. *Public Health System*. Dostopno prek: <http://www.norway.org/aboutnorway/society/welfare/healthsystem/> (10. avgust 2012).
40. Norway – Mission to the EU. 2011. *Norway and the European Union*. Dostopno prek: http://www.eu-norway.org/eu/norway_and_the_eu/ (1. oktober 2012).
41. Norwegian University Of Science and Technology. 2012. *The Norwegian social welfare system*. Dostopno prek: <http://www.ntnu.edu/research/irs/before-you-arrive/norwegian-social-welfare-system> (26. januar 2013).
42. Novak, Mojca. 1996. Razvoj slovenske državne blaginje v evropski perspektivi. *Teorija in praksa* 33 (6): 922–939.
43. Potočnik, Miha. 1995. Socialno partnerstvo (delodajalski vidik). *Podjetje in delo* 21 (5–6): 809–920.
44. Pozitivna Slovenija. 2011. *Lista Zorana Jankovića Pozitivna Slovenija - Ustanovni kongres*. Dostopno prek: <http://pozitivnaslovenija.si/o-nas/ustanovni-program>. (8. januar 2013).
45. --- 2012. *Temeljna listina Pozitivne Slovenije – Slovenija 2020*. Dostopno prek: <http://pozitivnaslovenija.si/o-nas/temeljna-listina-slovenija-2020> (8. januar 2013).

46. Prunk, Janko. 2002. *Kratka zgodovina Slovenije*. Ljubljana: Založba Grad.
47. Rus, Veljko. 1990. *Socialna država in družba blaginje*. Ljubljana: Domus.
48. --- in Niko Toš. 2005. *Vrednote Slovencev in Evropejcev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
49. Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. 2012a. *OECD Health Data 2012: How Does Norway Compare*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/dataoecd/43/23/40905066.pdf> (13. avgust 2012).
50. --- 2012b. *OECD Economic Surveys Norway: Overview*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/eco/49654441.pdf> (12. september 2012).
51. Save the children. 2012. *Nurtition in the First 1001 days*. Dostopno prek: <http://www.savethechildren.org/atf/cf/%7B9def2ebe-10ae-432c-9bd0-df91d2eba74a%7D/STATEOFTHEWORLDSMOTHERSREPORT2012.PDF> (5. oktober 2012).
52. Sočan, Lojze, Maja Bučar, Peter Medica, Klavdija Korenika, Peter Tancig in Pavle Gmeiner. 2003. *Simulacije trajnostnega razvoja: Družbeno okolje za razvojno dohitevanje Slovenije in pristopnih držav*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
53. Slovenska demokratska stranka. 2012. *Koalicijska pogodba 2012–2015*. Dostopno prek: http://www.sds.si/file/2012/1/koalicijskapogodba/Koalicijska%20pogodba%202012_2015.pdf (24. september 2012).
54. Sočan, Lojze. 2006. *Vloga tehnološkega parka Ljubljana v procesu kvalitativne prenove ljubljanske regije s posebnim poudarkom na tehnološko-inovacijski prenovi gospodarstva družbe*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

55. Statistični urad Republike Slovenije. 2012. *Aktualno na trgu dela: prožne oblike zaposlitev, brezposelnost in neaktivnost, 2012 – posebna objava*. Dostopno prek: https://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5045 (10. januar 2013).
56. Tenner, Michael. 2008. *The grass is not always greener: A look at national health care systems around the world*. Dostopno prek: <http://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/pa-613.pdf> (7. januar 2013).
57. Trajnostni razvoj Slovenije. 2011. *Program stranke za Trajnostni razvoj Slovenije – TRS*. Dostopno prek: http://www.gibanje-trs.si/?page_id=1613 (8. januar 2013).
58. Trampuš, Jure. 2009. Dr. Jernej Pikalo, politolog. *Mladina* (2). Dostopno prek: <http://www.mladina.si/45977/dr-jerne-j-pikalo-politolog/> (5. januar 2013).
59. --- 2012. Dr. France Bučar: »Naj rečem neposredno – druga republika želi ustavni sistem prilagoditi temu, da bo obveljalo tisto, kar reče samo en posameznik.« *Mladina* (24). Dostopno prek: <http://www.mladina.si/113173/dr-france-bucar-naj-recem-neposredno-druga-republika-zeli-ustavni-sistem-prilagoditi-temu/> (8. januar 2013).
60. Trbanc, Martina. 1992. Različni socialno-blaginjski sistemi in trendi v socialnih politikah. *Družboslovne razprave* 9 (14): 94–108.
61. Titmuss, Morris Richard. 1974. *Social Policy*. Allen & Unwin: London.
62. Urad vlade RS za komuniciranje. 2012. *Dvajset.si: leto 2000*. Dostopno prek: <http://www.dvajset.si/prvih-20/leto-2000>. (13. januar 2013).
63. Varuh človekovih pravic RS. 2009. *Poročilo varuhinje človekovih pravic za leto 2009*. Dostopno prek: http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/Letno_porocilo_Varuha_za_2009.pdf (10. oktober 2012).

64. Vidmar, Uroš. 2009. *Slovenija kot socialna država*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
65. *Zakon za uravnoteženje javnih financ (ZUJF)*. Ur. 1. RS 40/2012. Dostopno prek: http://www.uradni-list.si/_pdf/2012/Ur/u2012040.pdf (10. oktober 2012).
66. Združeni narodi. 2011. *Program za razvoj (UNDP): Poročilo za leto 2011*. Dostopno prek: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Summary.pdf#page=23 (12. oktober 2012).
67. Združenje svetov delavcev slovenskih podjetjih. 2008. *Norveški tripartni sistem industrijskih odnosov*. Dostopno prek: https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:6T3WXIKTmaUJ:www.delavska-participacija.com/clanki/ID080902.doc+&hl=sl&gl=si&pid=bl&srcid=ADGEESiakH9b0H-6CqMeaIUkRFe6xeaOrOofVcIXybnffDqSVFWdFCo578XJNngJmalK5Qewehmoc88eOqJ58Tb2dgx_ijsJRzQoBeL8tvNsvEEjl8LvucvrgjZON9UojBMU4_0WGMiQ&sig=AHIEtbRDQ06u_VjYGwPvUMLiuVjwP5DGIg (8. januar 2013).